Аҧсуа шԥу

аҧсуаа рԥшӡолҧуа рзы.

КНИГА ДЛЯ ЧТЕНІЯ

НА АБХАЗСКОМЪ ЯЗЫКѢ

ДЛЯ

АБХАЗСКИХЪ УЧИЛИЩЪ.

Г. И. Гулиа
№ 910
Библиотека

Изданіе Управленія Кавказскаго учебнаго округа.

2-ое изданіе.

Ҩаԥ—Тифлисъ.
Типографія Канцеляріи Намѣстника ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА на Кавказѣ.
1911.

ЛММГ
КП-910
Р-1282

Печатано по распоряженію Попечителя Кавказскаго Учебнаго Округа.

Предисловіе къ 1-му изданію.

Въ этой «Книгѣ для чтенія на абхазскомъ языкѣ» собраны статьи весьма разнообразныя по содержанію; объясняется это тѣмъ, что собиратели статей преслѣдовали двоякую цѣль: прежде всего дать учащимся въ начальныхъ училищахъ Абхазіи матеріалъ, на которомъ они совершенствовались бы въ бѣглости, выразительности и сознательности чтенія,—для этой цѣли служатъ статейки, помѣщенныя въ 1-ой и 2-ой частяхъ книжки; во-вторыхъ, возбудить въ народѣ интересъ къ школьному обученію,—эту цѣль преслѣдуютъ статьи третьей и отчасти второй части, и въ-третьихъ, наконецъ, сообщить чрезъ посредство книжки полезныя и необходимыя для жизни свѣдѣнія—статьи третьей части. Послѣдняя цѣль собирателямъ статей представлялась главною и существенною (эта мысль была высказана въ 1906 г. и бывшимъ попечителемъ Кавказскаго учебнаго округа М. Р. Завадскимъ); такъ какъ абхазскій народъ въ массѣ взрослаго своего населенія никакого иного языка кромѣ родного абхазскаго не знаетъ, и потому только при посредствѣ этого языка можно содѣйствовать распространенію среди взрослыхъ, которымъ уже поздно итти въ школу учиться, полезныхъ житейскихъ свѣдѣній. Школьное обученіе поэтому и должно служить ближайшимъ средствомъ для достиженія такой цѣли. Исходя изъ такого взгляда, собиратели и переводчики статей книжки предполагали первоначально взамѣнъ обычно принятыхъ книгъ для класснаго чтенія издать рядъ мелкихъ брошюръ на понятномъ народу языкѣ съ содержаніемъ, соотвѣтствующимъ запросамъ и нуждамъ народной жизни. Но въ истекшемъ учебномъ году вниманіе и силы небольшой сравнительно группы переводчиковъ абхазцевъ всецѣло обращено было на работы по переводу священныхъ и богослужебныхъ книгъ, и заняться переводомъ брошюръ они не могли, да къ тому же оказалась надобность и въ предварительной обработкѣ текста популярныхъ брошюръ, чтобы примѣнить ихъ къ условіямъ мѣстнаго хо-

зайства. Собиратели поэтому взяли въ книгу что могли: большинство статей I и II части взяты изъ книгъ: К. Э. Шельцеля—«Книга для чтенія», ч. 1 и 2; и гр. Л. Н. Толстого—«Новая азбука»; нѣкоторыя изъ этихъ статей представляютъ точный переводъ русскихъ статей, съ измѣненіемъ лишь собственныхъ именъ—онѣ обозначены въ оглавленіи буквами *пр.* (перевелъ), другія нѣсколько измѣнены и отмѣчены буквами *пд.* (передѣлалъ); для третьей части нѣсколько статей было составлено переводчиками по плану, указанному собирателями статей, прямо на абхазскомъ языкѣ—онѣ обозначены буквами *сос.* (составилъ) и, наконецъ, сказки записаны со словъ народныхъ разсказчиковъ по возможности съ буквальной точностью—онѣ обозначены буквами *зап.* (записалъ).

Въ виду того, что цѣль книги—упражнять дѣтей въ чтеніи на родномъ языкѣ и сообщить полезныя свѣдѣнія населенію, она печатается безъ русскаго текста.

А. Ч. Адамиадзе.

Евгенія Гебелія ишдг. Мѣсто

Аҿхаҭі щqӱ—ПЕРВАЯ КНИГА.

1. Аҵарà змòу. (Грамотей).

Міха іхѵҵуан аа-шѵҟусà, Міха іздѵруамѵзт àҿхараґѵ, афраґѵ. Іаб дігѵèіт іарà ашкòл àшqа. Арҵафѵ ащqӱ даніҵан, іірбèіт даҳҭàшаз іҟѵҵ аклàс аqнѵ. Ӱі àнàхѵс есѵмша дѵцуà дàлагѵеіт Міха ашколаҳ. Хучѵ-хӱчла іҵеіт уà Міха àҿхареі, афрèі, àһасабреі. Дqалѵіт ӱі àнахѵс Міха аҵарà іманѵ.

2. Аззèі, Мàшеі àмҵѵі. (Няня, Маша и муха).

Аззèі аҟàш Маша ілѵлҟѵеіт;
Мàша лнапѵ àмҵ-ѵҟуҭеіт;
Маша àмҵ аҟàш àлҟеіт.
Аззèіґѵ дѵуп, Мàшаґѵ дѵуп, амҵґѵ ѵуп.

3. Еґззèлѵмкааз àҿщма. ҿҩѵс. (Недогадливая хозяйка).

Ҿҩѵск ачѵсҟраґѵ ашшà іqалҵаз, аҩѵнаҿҟуа ігуàрҟеіт. Ацгӱ фнàлкѵіт аҩѵнаҿҟуа акѵпҩа. Ацгӱ ашшà, [illegible], акуàц зеґѵ àфет.

4. Аҿҩѵс бзамѵqу. (Глупая женщина).

Ҿҩѵск аҿшѵрһàла азѵ аалгуàн. Аҿшѵрһа шан. Азѵ каѵуàн. Леідàра ахѵласхуаз аҿҩѵс лгӱ іàхуан. Афнѵ даàін аҿшѵрһà анѵлалѵргѵла, азѵ ҟàмкуа ілбèіт.

5. Аҩынаҵ ҵсԝцҕа. (Жадная мышь).

Аҩынаҵ адулаҵ кԝлҕанԝ іҿалт. Адулаҵ ачԝс ҭан. Аҩынаҵ аҵсԝцҕарала ачԝс рацанԝ іаҩеіт, Іаншà аҩынаҵ адулаҵ іҭԝцԝр аҭаххԝеіт. Іахҭàлаз іаннèі, àмгуа ҳцàн ізԝкԝлԝмсіт.

6. Ацаѳԝ бзіа. (Хорошій ученикъ).

Ацаѳԝ бзіа ашкòл àшқа дцòіт іанàамҭоу. 'Уі ацарà àан іѳԝзца дрàцажом. Арцаѳԝ èіҩуа іхшԝѳ „азԝшҭԝнԝ дазԝзԝрѳуоіт. Іцаҕԝ ішàҭунагуа іцòіт, ірцàга маҭаҭуà ҩаҭԝр рԝҭуіцуоіт, ішқуҭуаҕԝ ҵхасҭеіҕуам.

7. Аҵласбèі ацгԝі. (Щенокъ и кошка).

Ацгԝі аласбèі ахумашà еімакнԝ іеібàфет. Ацгԝ аласбà аҵԝнца ашаҵхԝц àланацеіт. Аласбà ацгԝ ацԝхуа акԝіт. Ацгԝ аласбà àбла іҭàст. Аласбà ацгԝ àхуда акԝіт. Нан ілбàн агогԝм-àла азԝ рԝҭултіт. Іеідԝцԝн іѳнԝ іцèіт.

8. 'Ашарацараѳԝ. (На охотѣ).

ѳԝҕа шарàцара іеіццèіт. Аҕԝ ҕарà даннԝлала, арà уаàіш àмгш скԝіт-ҩа іѳԝза ізѳҕԝа дàлагԝеіт. Арàх ілга!— Ісзԝлгом!—Нàс уарà улц! Іабàқау сòунашҭԝуамеі!

9. ѳԝҕа аҵсԝзкца. (Два рыбака).

ѳԝҕа аҵсԝзкца àкаҭа іàхԝуан. 'Акаҭа анԝхàнҭха: „'Акаҭа рахԝм", іҩèіт аҕԝ. „'Акаҭа бзіоуп, аха уарà узàхом" іҩèіт аҕԝ. Ус àжа шèіхардуаз аҵсԝзкуа àкаҭа іàлцнԝ іцèіт.

10. 'Адаҕі аҩынаҵі. (Лягушка и мышь).

'Адаҕі аҩынаҵі ажàк ааімàркԝн ахԝҭу аҿнԝ àісра іàлагԝіт. Аҳш аҳԝҭуҭаз іабуàн, ілԝшҭасԝн аѳбагі ѳԝшҭнакааіт.

11. ѳàрбаҕк. (Два пѣтуха).

ѳàрбаҕк іаіҭуҵàн ак-еіааіт, іàцахаз ішàн іхԝцалт. Акутҭуà зегі іеіааіз іàкушанԝ іднрԝхуà іанàлага, ігԝрҕацан ананԝра іѳԝҭуҵалан àжѳаҭуа ірдаҵдаҵнԝ ҿнаҭіт іеіааіз сԝжбуоуҩа. Аҿԝҭԝха àмҭакуа, àхш аàҭусԝн інԝҭуҵаанԝ іагԝèіт.

12. 'Арбаҕ хучԝ. (Пѣтушокъ).

'Арбаҕ хучԝ, àрбаҕ хучԝ!
Аҳтԝ хҩа
Зіҭԝн хԝ,
Барфԝн жаҳа,
Шежԝмҭàнза узгԝлуазеі?
Убжԝ рдԝнԝ узԝqааузеі?
Іуàна àцаха зԝіумҭԝуазеі?

13. Ашқԝ зҭунагуàда. (Кому книга).

ѳԝҕа àмѳан шқԝк кàжнԝ іанԝрба, іеімакнԝ ргуàаібагԝèіт. Аҭԝ даарԝдгԝлан, шԝуа ашқԝ-ҵхàра здԝруада ҩа дрàзцааіт; аҭԝмзàр-аҭҕԝ іҩаздԝруам рҩèіт. Нàс, ѳԝҕа хàхԝ змàмкуа ахҩà еімакнԝ іèісуаз рèіҵш, ізèімашкԝуазеі, іҩèіт ірԝдгԝлаз.

14. 'Ачкунцеі, ашқԝі, арцаѳԝі. (Мальчики, книга и учитель).

ѳԝҕа àчкунца àмѳа іҭунԝ ішнèіуаз ірбòіт шқԝк. „Арі ҩа істԝп", іҩіт àчкунца руаҭԝ: „àҵхà ізбà сарà сòуп".— „Моумòу, сарà істԝп", іҩіт агі: „àҵхà сарà соуп ішҭԝзх". Убàс ашқу шèімаркԝуаз арцаѳԝ еніаҩà, дрԝзцаàіт: „Іждԝруома шàрà àҵхара?"—„Моумòу, іҩаздԝрзом", рҩіт àчкунца. „Нàс іàлашхԝузеі ашқԝ?" іҩіт арцаѳԝ: „сарà ізгуòіт арі ашқԝ: шàҵхà àҵхара зцуà іcҭуоіт".

15. Амагаӡуа дасҵу рӡҵӡаҿҵ іқазароуп. (Всякой вещи свое мѣсто).

Шмаӡ есҵшжҵмӡан іматаӡуа дрҵшӡоп. Ізӡлаӡадк ацарӡаӡҵ іӡурщуп, агі астол іцарщуп. Із-емаак акуакӡа ігҿарщуп, агі афнҵ іқам. Шмаӡ дҵһҵҵдуа іматаӡуа дҵшрҵшӡоу ашколак ацара дахзом.

16. Шежҵмӡан аща. (Утренняя пѣсня).

Угҵл шежҵмӡанла, умаашан,
Сапҵнла уҿҵ ʃʃа, ірба.
Зхҵелахоу, зҿҵ ʃʃам, дҵччархуп.
Ухаӡҵцҿҵ ажҿҵ цӡа іʃʃа,
Адахалаҿ афнҵцқалаҿ;
Ахһҵцӡала ухҵ ҳа,
Нас Анца уіашапкҵ.
Шарда ацара уара узҵ іхуарӡам,
Ацатҵ іурӡаз ухашӡуоіт.

17. Аҿҵі аҿҵуардҵн хчеі. (Лошадь и кучеръ).

Аҿҵуардҵн хча аӡар аҿазҵ ірӡалуаз ізанҵ іӡеіуан, аҿҵ ата аҿеіцуан. Аха уі ацҵнхурас есҵмша ҿҵһһагала шчоткала ірҵцӡуан. Аҿҵ ус агуахуан: „Усқак срҵцӡара ацкҵс аӡар сҿоуцаландаз“ ҳа.

18. Ацҵсӡреі акутҵі. (Чижъ и курица).

Уара аща хаазамкуа ішӡоуҳуа?
Іҳҵшт уара абра узҵқазоузеі?
Аӡщма агуар уажаӡхаҿҵ.
Уӡіцахазарҿҵ ӡунаган.
Іқалап, ацҵс ӡра, сара іара сіӡахҵзар,
Сара сҵзлахуарӡоу зеҿҵ ірбоіт,
Сара аща ӡшзаӡуа сҳом, аха
Акутаӡ хааӡуа сцоіт.

19. Ацгүі аҳҵнаӡӡуеі. (Мыши и котъ).

Ацгү аҳҵнаӡӡуа іӡунахзуа іалагҵет. Есҵмша акҵі-ҿбеі анамфуаз ҵқамҵзт. ҿнак аҳҵнаӡӡуа еізан ацгү ҳазлацҵнхарҵзеі ҳа еідашшҵлуа іалагҵет. „Ісҳуа щаҳауоу“ аҳан ҳҵнаӡ-хучҵк рҵгуӡанҵ іааӡуӡалт, ацгү іанҳзааігуа ҳаздҵром азоп ҳзҵӡунахуа, ацгү ахуда аӡщ ахҵшҵтүп. Ҳамӡҵн іанаіалаҿ абжҵ ҳаҳалап, нас ҳафнҵ ҳцалап. „Дара ібзіоп“ аҳеіт, аҳҵнаӡ-ду: „ішүзбҵз еіӡш ацгү ахудаҿҵ аӡщ узахшҵр, арӡ зегі іӡабүп-ҳа уаҳҳап“.

20. Аҳҵнаӡ азҵ ацгуҿҵ щарахҵуп. (На мышку и кошка звѣрь).

„Сгула! іуаҳахеу ажабж бзіа?“
Іаҳеіт аҳҵнаӡ хучҵ аҳҵнаӡ ду аҿҵ іаафнакурҵн
Ацгү алҵм іампҵцащет, рҵмҳаі!
Абар ҳара ҳаӡсшара аамӡа ахаа!
Умгүрӡан, сҵлашара,
Аҳеіт аҳҵнаӡ-ду,
Башаҿ уаӡумгуӡҵн
Анапхҵц аҿҵ ҵрӡ аннеібаца,
Алум аӡсҵ ӡанҵ інхом:
Ацгү еҳа мчҵ змоу щарах ҵқам.

21. Ацгү хучҵ. (Кошечка).

Іӡүтоуп ацгү хучҵ аӡенщра аҿҵ,
Ацгуабаӡ аain іазцауоіт:
„Іүхзеі, ціс, узщҵуазеі,
Іүхі, ҵлаӡҵрз зааузеі?“
„Сара сабамщуа
Ачҵс қацафҵ агуаӡҵ іара іфан,
Аціс іафеіт іҳеіт;
Сҵрхуахуар рӡахҵүп,
Слҵмҳа ркҵр рӡахҵүп“.

22. Аіхѵèі аіхаӄỳі. (Топоръ и топорище).

Аіхѵèі аіхаӄỳі ебаӄахѵ̀мхазт, ананѵ̀р аднѵ̀ хазхазѵ̀ іг̆ёа-ӌсàн. Ӌàса ỳрӄ ебѵ̀ӄанѵ ìдан, іеізѵ̀разнѵ аỳс іеіцѵ̀руан, іанѐцрѵц, акгѵ̀ іаӌсàмхѵеіт: аіха ӂàкцеіт, аху бааỳà іàла-ѵеіт. Ібèіт ізт̆ѵ̀з аіхаг̆ѵ̀ ахỳг̆ѵ̀ акг̆ì ішаӌсàмхаз,—аху нà-ганѵ àмца іàӄуіцеіт, аіхà аіхачà-мачà ìмаз ірѵ̀лаірщт.

23. Аӄìч дѵшѵ̀рѵӌшааз. (Какъ нашли вора).

Есмà хуарӄàк àбжа àщӄуа лцѵ̀рзеіт. Гуàлас ілкѵ̀н, лгỳлаца àӊсаӄуа зег̆ѵ̀ ірàлӊеіт. 'Аӊсаӄуа Есмà лѐѵ іеізанѵ̀ àщӄуа зӄìчрѵдаз ӊа ішèіцажуаз, ӄакуаӂỳк ỳс лӊèіт: „'Ащ-ӄуа зàз лдѵ̀рра марідп, ащӄìч лхѵ̀ акѵӄуп, щѵлӌшѵ̀щт!" 'Ащӄуа зàз лхѵ̀ лнапѵ̀ аàӄулщіт, зег̆гі нлѵ̀хуаӌшіт, іӄìчѵз ỳі шлàкузгі àлардѵрт.

24. 'Амц. (Муха).

'Ап ацматà àманѵ, аỳс унѵ̀ інèіуан,
'Амц ат̆ѵ̀фа ӄуг̆ан,
Даѳà мцѵ̀к àмфан іаарӌỳлт.
„Бабàнзааỳа барà, саӊщà?" аӊàн іазцаàіт ірӌѵ̀лаз
Агì, аӌѵ̀нца-ефхàнарщщулан,
Ус аӊіт „Бабанзааỳа-ба?" ӊара ӊцаӄуàн.

25. Аqѵ̀з. (Гусь).

Іхѵ̀ỳп аqѵ̀з азѵ̀, ізсуà, іерàмала іцàжуоіт: „Сзакуг̆ ӌсаà уамòузеі мщàн сарà: àдг̆ѵл аднѵ̀ снѵ̀qуоіт, азѵ̀ аднѵ̀ сѵзсуоіт, àжфан àшqа схàланѵ сӌѵрỳàіт; ìqам адунèі аѳѐѵ̀ сарà сèіӌш даѳà ӌсаàк". Іаӊàіт ỳі àрбаӄ, ус àнаӊт: „Бàша уарà уѳхуòіт: узѵ̀фуоу уарà аѳà èӌш, узѵ̀зсуоу аӌсѵ̀з èіӌш, узѵ̀ӌруоу ах̆щ èіӌш?" Акѵ̀ бзіанѵ іудѵ̀руазар ебà іèіӄѵуп, іраӌанѵ̀ ірахỳмкуа ацѐѵс.

26. Фзаракѵ̀. (Два козлика).

Зѵ̀ца-дỳуз куàрак ӌнàс ӄарасӌàк ѵ̀ӄун. Агуӄанѵ̀ фза-рàк аа іӌѵ̀лт: „'Амфа сѵ̀ӄ!" аӊіт àзараӄуа рѵуакѵ̀—„hai" аӊіт аг̆ì: „уарà ỳщӄах̆qа уг̆ажѵ̀, сара сòущӄ: уàӌ̆ха сѵ̀ӄулт сарà àцӊа!"—„Моумòу!" аӊіт аӌàсат̆ѵі: „уарà уцкѵ̀с сарà сеіӊàуп, àмфа сѵзỳӄарѵм!" 'Аѳуг-сугӊа ѳфалà іаісіт. 'Ацӊа баазàн: àзарӄуа лѵ̀ӄущраан азѵ̀ ілàлаӊаіт.

27. Енбàqалуа убàс? (Когда это бываетъ?).

Ізӄỳòіт асѵ̀,
Аӌсѵ̀ӄалт адѵ̀,
'Амш іазӊаует...
Енбàqалуа убàс?
'Амра іканарццèіуоіт,
Ачà щӄỳòіт,
Ачà qалỳòіт...
Енбàqалуа убàс?

Адӄуà цӊỳп,
'Адг̆іл баазòіт,
Аӄуà лèіуеіт...
Енбàqалуа убàс?
Асѵ̀ адӄуà ірѵ̀ӄужѵ̀уп,
Ацàа акуàраӄуа ірхѵ̀уп,
Аӄуабаа-сабаà лèіуòіт...
Енбàqалуа убàс?

28. Ззег̆ѵ аỳс рѵ̀моуп. (Всѣ за работой).

„Сцѵ̀уòм сарà ехà ашкòл àшqа; ỳі ацкìс сцàп хумàрра!" Убàс ізбнѵ̀ àчкун, адахѵ̀ дцеіт. Дỳк мѵрцѵ̀ѵуа ігỳ ѳѵ̀ӄт ìмала, Убàсqан ібіт ѳѵ̀к, ỳс àіӊет: „Аѳѵ̀, уаалà ӊахумàр-лап".—„Моумòу", аӊіт аѳѵ̀: „сарà уажѵ̀ àхумарха сѵ̀мам: амхѵ̀ сцаӄуàроуп. Ухумàрла ỳмала". Ібіт àчкун шхàцк: „'Ашха уарà усѵ̀цхумар".—„Мàп", аӊіт àшха: „àӌхуп кӑѳуп, іумбуòі, сарà àцха еізѵ̀згуоіт. 'Умала „ухумàрла". Даӌ̆хеіт àчкун ацѵ̀с: „Ацѵ̀с! мà уарà усѵ̀цхумар".—„Мап", аӊіт ацѵ̀с: „сарà àхумарха сѵ̀мам: сӌàца хучӄуà акрѵ-рѐàсцароп". 'Ачкун абàрӄ дѵдѵрхỳцѵн ірласнѵ ашкòл àшqа дцèіт.

29. Амҿѵш. (Воскресеніе).

Уаӽѵ мҿѵшоуп,
Ҧѵсшàроуп,
Ц̀арàѓѵ ашкòлàх̀
Вàніа дцуòм.
Уаӽѵ Вàніа іàн
Дѵлʃʃуòіт, дѵлкуабуòіт
Анцà іҺаразѵ ауахуàмàх̀
Шежѵмӽàн дѵлгуòіт.

30. Зеѓѵ іхазѵ àкум. (Не все для себя).

ҬаҺмàдак аӽаӽуà еіӽèіҺауан. Імòӽа ѵ̀с èіҺіт: „Ірѵлоухѵуӽі, дад, àрӽ іèіӽоуҺàуа; арӽ дѵханѵ аӽа анѵрҿàлуа, уарà уахàанхарѵмеі (ірҿàлуа уарà іуфарѵ̀меі)“.—„Сарà ісфарѵ̀м. ахà, дад, уарà іуфàп, саѓ-угуàлащап“—іҺèіт àӽаҺмада.

31. ʼАрбаӽӽуа. (Пѣтухи).

Ауàц аҿѵ̀ ҿàрбаӽк еісуàн. Руакѵ̀ еҺà àмч àман; агі ацкѵ̀с іеіаàін ауàц іàлцанѵ іканаціт. Акутӽуà зеѓѵ̀ еізàн àрбаӽ іàкушанѵ ідѵрҿхуà іàлагѵеіт. ʼАрбаӽ іàӽаххѵ̀іт агі агуàрӽ аҿѵ̀ѓѵ̀ àмчі àх̀ӡі шàмоу ірдѵ̀ррацѵ. Аàнда іҿӽуӽàлан àжҿаӽуа ааінцанѵ̀ ѵ̀с аҺіт: щсѵ̀хуàӽш зеѓѵ̀, сара àрбаӽ ацкіс саіаàіт! ʼІцàм сàрà сàӽш адуніа аҿѵ̀ мчѵзмòу арбаӽ!

АҺàха àмӽакуа, àх̀ш аàін, ашàӽхѵ̀сӽуа рѵ̀ла іаанкѵ̀ланѵ аӽѵ̀ӽàх̀ іàманѵ іцèіт.

32. ʼАшхѵі аҺѵ̀Һѵі. (Пчела и голубь).

ʼАшха азѵ̀ ілӡàащалан іцааӽурѵ̀луа іàлагт. АҺѵ̀Һ іабіт іàхіз; бӽѵ̀цк ааҿнàхѵн, àшха іаӡàанарщѵлт. ʼАшха абӽѵ̀ц інàӽуѓан агіамѵ̀х̀куа інхѵ̀іт. ʼАдѵрҿаҿнѵ аҺѵ̀Һ ҭлакѵ̀ іӽуѓан. Убàсцан щарàцаҿѵк іщàӽ àӽукнѵ ісшуòіт-Һа іщàӽ дѵшкѵ̀лѵӽшуаз—ѵ̀і àшха іабàн, інèін інапѵ̀ іàцҺаіт; àщарацаҿѵ інапѵ̀ ааӽцѵсѵ̀н інӽ̀ӽаз аҺѵ̀Һ іàӽумщакуа іцèіт.

33. ʼУматàӽуа іахѵрӽѵ̀ӽѵу дѵ̀р. (Знай мѣсто своимъ вещамъ).

Грìша ірхѵіуàн іцàѓѵ̀ àдѵрҿаҿен-азѵ̀. Іѵ̀с данàлга, ірцàга матàӽуà зеѓѵ̀ астòл аӽнѵ̀ іаанѵ̀жнѵ дѵ̀ҿнѵ аӽàх̀ѵ хумàрра дцèіт. Убàсцан іашèіцба хучѵ̀, Ваніа, астòл днàдѵлан, акарандàш аàхуанѵ атетрàд іщàӽуа далагт. Грìша дѓежнѵ̀ данàаі, ітетрàд іàх̀ѵз аніба, дѵщѵ̀а іàн лѵ̀шца ашшрà дцèіт. Ахà іàн ус іàлҺт: „Акрѵзхàроу арà Вàніа іàкум, уарà уòп: Вàніа дѵхучѵ̀уп, іцаіцуа іздѵ̀руам. ʼУматàӽуа іанàамӽаз іуӽàхѵ̀р, àс рѵ̀цҺара цалуòмѵзт“.

34. Сàшеі імàцуцèі. (Саша и его вѣрные слуги).

Ц̀Һшҿѵ̀к амàцуцà ìмоуп Сàша: інапӽуà ҿбèі, ішàпӽуà ҿбèі. ʼУрӽ імàцуцà аклàс (ашкòла) аӽнѵ̀ ӽсшàра рѵ̀мазàм. Заӽàнѵ̀ іàрҺàх̀еузеі іàні арцàҿѵ̀і: „Уаӽѵ̀ӽ ушàпӽуà рѵрцѵсрà, Сàша, унапӽуà астòл аӽнѵ̀ікѵ̀з; ашкòла аӽнѵ̀ ѵҿѵрӽѵ̀ннѵ ѵ̀ѓàзàароуп, арцàҿѵ̀ ѵ̀іхуàӽшнѵ іІҺуа уазѵ̀ѵрҿларопп!“ Ахà амàцуцà ìруа àӽщма ірèіҺуа àуп. Даӽщѵ̀ма бзіоу, даӽщѵ̀ма цѓòу Сàша, ìмàцуца ірбалаѓ рѵуàзар?

35. Ацарадѵ̀ змàз àчкун. (Ученый сынъ).

Аӽѵ̀ іӽà àӽалаӽ дàлцнѵ іàб ìшца дàаіт. Іàб ѵ̀с èіҺіт: „Ех̀а ѓархроуп, аҺҺàг ѵ̀манѵ уаалà, усѵ̀цхра“. Аӽà іӽàхѵ̀мхазт аѵ̀с урà, ѵ̀с іҺèіт: „Сарà ацарадѵ̀ӽуа сцуàн, анхаҿѵ̀ бзщàӽуà зеѓѵ̀ схàшӽіт; аҺҺàг закѵ̀зі?“

Убàс ааҺанѵ̀, агуàрӽ даннѵ̀ӽула, аҺҺàг длàӽуӽàлан ілàх̀ аӽуàӽ аахнаргѵèіт. Нас ігуàлащт аҺҺàг закѵ̀з, ілàх̀ ааніккулан, ѵ̀с іҺіт: „Дзѵбзамѵ̀ӽда арà аҺҺàг казѵ̀ж̀ѵз“.

36. Абѐеі аҕàрі. (Богачъ и бѣднякъ).

Хàнк аѐѝ хаҳ бѐіак дҕàн, цаqà захѵф-рѝцҺак дҕàн. 'Азахфѵ аўс ахѝіуа àща імҺàр іуàмѵзт, хаҳ абѐіа дѝірцомѵзт.

Абѐіа ааҷàк àзна ҵàра àзахфѵ, àща імҺарацѝ іҕеіт. 'Азахф аҵàра аніòу, àщаҺара даqѝцѵн іҵàра дамѝрцуа, агурфà рацанѝ іòуіт. 'АфѵрҺа аҵàра зҕàз ааҷà аашҕѝхнѵ дѵфхàлан абѐіа іàҵҳа ілѝҕуіцан ѝс іҺѐіт: „Уҵàраҕуа уарà іѝмаз, сарà гурфà сѝмамкуа àщаҺара сàҕуіҕѵзааіт“.

'Афбаті щqѝ—ВТОРАЯ КНИГА.

1. Аàҵѵн. (Весна).

Асѝ шҕѝціт, àмра ҵхѵòіт,
Ахѝ бѵòіт, àдгіл ҵшшòіт,
Абҕѝ ѐàлоіт, àбна ѐѝхоіт,
Аҵсаà гѝрҕоіт, àщҕуа цѵрцѵіт.

'Амра гѝлоіт іqаҕшзà,
Аҵхàра qалѵѐіт іхааза,
'Араху ҵсѝлоуп іҵшзаза,
Адҕуà рцаҕуòіт ірҕҕаза.

Аҕѝ дцаҕòіт аѐѐàҺа,
Іҵà дчàлтуоіт ахухуàҺа,
Агі дращòіт аххàҺа,
ІҵҺà дхàхуоіт аффàҺа.

Іàлагѵеіт аҵсаàҕуа àща-Һара,
Іѐігурҕоіт зеѐѝ аҵхàра àqалара,
Ірхàшҕѵіт аҷабàа іднарбàз àҳщащара,
Іхумàруоіт, іѵуашòіт, іаѐѝп àінҷара.

щгѝ шҕѝхнѵ гѝк-àла щѵнхалà,
щҷабàаҕуа щхàщѵршҕ, щгурфарацà щѵріàі,
цѐà еізѝщѵмѵун, аѐеімàщѵмкѵн амалà,
щазгѝрҕала аамҕа бзіа, щгѝ щхàщѵршҕ щѵніàі.

2. 'Анvі аԥhàі. (Мать и дочь).

Ԥhѵ̀ск Кàтіа-hа ԥhà хучѵ̀к длѵ̀ман, дѵԥсѵ̀т; дѵгухà-аганѵ, лàн хàха-хѵ̀мш ілфуомѵзт, ілжуàмѵзт. Ахàха рзѵ̀ лѵ-ԥhà Кàтіа ԥàмк кнѵ̀ дѵфнашѵ̀луанѵ ԥхѵ̀зрѵла дѵлбеіт. „Арі аԥàм зѵ̀бкѵузеі“ лhèіт лан. „Нан, арі аԥàм іàнѵу сарà сзѵ̀hа ікàбѵаз бѵ̀лаԥѵрзԥуа рòуп, сарà іеізганѵ̀ арà іанѵ̀сталуан, ішѵ̀ббо-èԥш ітѵ̀т; сѵбԥахѵ̀зар, нан, уàhа бѵмԥѵ̀уан, арі хѵ̀цнѵ ікатуà іàлагар, сарà сзѵ̀hа ігунàhауп, сахѵ̀qоу сԥѵ̀ԥѵ̆. ԥѵ̆а-хѵòіт; уазѵ̀ сԥѵ̆ԥ дàра ібзіоп“. 'Уі àнахѵс лан аԥ̆ѵ̆ара дà-qѵ̆ԥіт.

3. Аԥhѵ̀зба ԥіа. (Честная дѣвочка).

Ніна àмфа дѵ̀ԥунѵ дѵшнèіуаз, чаԥѵ̀к лбіт. Ахѵ̀ ԥшзанѵ̀ ішкуàкуанѵ, фѵ̆ѵ̀к àманѵ іqан. Ачаԥѵ̀ ахѵ̀лбаз днàфснѵ даннѵ̀ԥула, аʃѵ̀ дшѵ̀шԥаԥшуаз лбіт. „Арі іòуп ачаԥѵ̀ зԥѵ̀з, уазѵ̀ дазѵ̀ԥшауоіт àуп“, ілгуàхуіт Ніна. „Узѵшԥòузеі ԥѵ̆м?“ лhàн діізцаàіт ілзѵ̀мдѵрзуанѵ ілԥѵ̀лаз. „Чаԥѵ̀уп“ — „Ізеі-ԥшрòузеі?“ — „Ахуцѵ̀ шкуàкуанѵ фѵ̆ѵ̀к àманѵ іqоуп“. Ніна ԥ̆àба ачаԥѵ̀ ааԥѵ̀лхѵн ізѵ̆ѵ̀з інѵілԥт.

4. Ацàафѵ̀. (Ворожея).

Ԥѵ̀ԥак аѵ̆ѵ̀ дѵнхѵуàн цаафѵ̀к. 'Іqалахеуѵ̆ѵ, іqалашаѵ̆ѵ ісзѵ̀мдѵруа акѵ̀qам hа зеѵ̆ѵ̀ іràлhуан. Ауаà цаарà ілзцауàн, іràлhуаѵ̆ѵ хàрцауан. Уахѵ̀к знѵ̀ ацааф̀ѵ лѵфнѵ̀ àмца фацрàлан, лмàзара зеѵ̆ѵ̀ іàлаблѵіт; àарлаhа ларà лхѵ̀ àлѵлгѵеіт. Лгѵ̀ла ԥсаԥуà аʃѵ̀ ѵ̀і àшԥах̀ ѵ̀с лàлhеіт: „іах̀ԥà бзѵ̀мдрѵі барà бхаԥà арѵ̀цhара бзѵԥуцàшаз“. 'Усqаноуп зеѵ̆ѵ̀ ацааф̀ѵ ішѵ̀лжуаз анѵ̀рдѵр.

5. Фѵ̆ԥа àіфѵзца. (Два товарища).

Фѵ̆ԥа àіфѵзца àбна іланѵ ішнèіуаз мѵцкѵ̀ рбіт. Рѵ̀уаʃ ehà ішуàз дѵ̀фнѵ дцàн àцла дѵ̀ԥулеіт. Агі, іаhà згѵ̀ ԥуԥуàз àмфан даагѵ̀лт; асаарà іѵ̆ѵ̀лкаіжѵн дѵԥсѵ̀зща іѵ̆ѵ̀qаіцт.

'Амѵщ нèінѵ ініхагѵ̀лан, іфѵфуà іàлагт; іарà іԥсѵ̀ лагафàгараѵ̆ѵ даqѵ̀цт. 'Амѵщ дѵԥсѵ̀з ԥ̆нашàн іхѵ̀цнѵ іцèіт. 'Ацла іԥуз длѵбаàн діізцаàіт ішѵза: „Іуàнаhазеі уарà àмѵщ улѵ̀мhаѵ̆ѵ?“ — „'Амѵщ ісàнаhа уіòуп, аофѵ̀ зфѵ̀за àцѵ̆ара данàԥуцàлаѵ̆ дкàжнѵ іцуà, акгі даԥсàм-hа“, іhіт імщаз.

6. Аԥіч àцѵ̆ара іàԥуцàз. (Воръ въ бѣдѣ).

Мàц ѵ̆ѵ бзіак іман. Аԥічца іаазòітhа іаѵ̆ѣцааѵàн. ѵ̆нàк Мàц шацhàла àбнаѵ̆ѵ мѵщкѵ̀ікѵ̀іт. Еслàмі іарèі еіцхѵ̀раанѵ, àмѵщ аѵ̆ѣрà іԥàркѵіт. Аѵ̆ѵ̀ даѵ̆еà ԥ̆арà іԥàркѵіт. Аѵ̀ха аԥічца аѵ̆ѣра іԥàлт, аѵ̆ѵ̀ ԥàагоіт hа. Рѵуаʃѵ̀ àмѵщ дàԥуhаіт. 'Амѵщ фагѵ̀лан дакѵ̀іт. Аԥіч дщàн дqààіт. 'Аԥщѵмаца аѵ̆ѣрà іааку-шàн аԥічца ркѵ̀іт.

7. Аԥѵ̆ѵ̆меі абга-хучѵ̀і. (Волкъ и лисица).

Аԥѵ̆ѵ̆ма алаԥуà ішнàрцуаз, абга-хучѵ̀ зԥаѵ̆àз атѵ̀ша інхѵ̀ԥугѵ̀лт. „Уаасѵ̀шԥуам, арà сарà сԥѵ̀ԥ àуп“, аhèіт абга-хучѵ̀. Аԥѵ̆ѵ̆ма уàhа іàманамкѵкуа ѵ̀с аhèіт: „Алаԥуà сѵ̀ш-ԥамѵндаз ѵ̀і аԥѵ̀ԥ зѵ̆ѵ усѵрдѵ̀рра сѵ̀qан, озкѵ̀ уарà ішѵ̀уhѵ̆а àкухарѵ̆ѵ qалàп“.

8. Аѵ̆ѵ̀і аԥацèі. (Лошадь и непріятели).

Ԥѵ̀ԥак аѵ̆ѵ̀ àԥсԥѵр ԥ̆ѵ̀лт. 'Ажлар ахгарà іàшԥан, àбнах̀ рѵ̆ѵ̀рцахт. Нхафѵ̀к сѵ̆ѵ̀ скѵуòіт hа àрхан длèіп, ахà аѵ̆ѵ̀ іàмѵіт. „Сара снапѵ аѵ̆ѵ̀ умàаіт, ахà àԥсԥѵр ургàп“, іhèіт анхафѵ̀. „'Аԥсԥѵр сѵ̆ргàр ісзѵ̀руазеі?“ аhèіт аѵ̆ѵ̀; „Іузѵ̀ру-азеі, іѵ̆ԥѵ̆ѵ̆ап, уцаркѵ̀п“. — „Уарà уѵ̆ѵ̀ ԥѵ̆ѵ̆арèі, цакрèі аусѵ̀г-хѵу; уарà узàку даѵ̆еаʃѵ̀ ізàку аѵ̀с ахѵ̀зѵулаѵ̆ѵ̆ѵ сарà сзѵ̀ зеѵ̆ѵ̀ акѵòуп!“ аhèіт аѵ̆ѵ̀.

9. 'Ажк-ардѵна. (Скворецъ).

Абàhча qацафѵ̀ Антòн іман àжк-ардѵнак, акѵ̀і фбèі àжа аhарà здѵ̀руаз. Знѵ̀-зѵ̀нла даназцаалàѵ̆: „Сàрдѵна, уабàqоу?“

ўс аҺалуàн: „арà сѵqоуп!“ Уі àрԁѵна дàра ігѵ̀ іхàнаршҿлуан. Антòн ігѵ̀ла іҿà Пàвел ласѵ̀-ласѵ̀ днèілуан абàҺчаqаҿцаф ішqа сазѵзѵрфлапҺа. Знѵ̀ абàҺчаqаҿцаф афнѵ̀ дѵ̀qамѵзт, Пàвел àрԁѵна аанікѵлан, іарàзнак іӿàба ілҿаҿцанѵ̀, сѵнԁѵ̀лҿуоітҺа ігѵ̀ ішҿàз абàҺчаqаҿцафѵ дàафнашѵлт. 'Ачкун дсѵргѵ̀ррҿап аaігуахѵ̀н Антòн ўс ібжѵ̀ неіргѵèіт: „Сàрԁѵна, уабàqоу?“ 'Арԁѵна Пàвел іӿàба іах̆ҿатàз: „Арà сѵ̀qоуп!“ аҺіт.

10. Анхафѵ̀і аҺѵнҿàрѵі. (Мужикъ и царь).

Нхафѵ̀к аҺѵнҿàр дѵімбазàцѵзт, дцèіт àҿалаҿ àшqа дібарацѵ̀. 'Амфа дѵ̀ҿунѵ дѵшнèіуаз, днѵіх̆зèіт аѳѵ̀уардѵн дàҿуҿанѵ àр рѵ̀мата іщцанѵ̀ аѵ̀.

„Уабàцуа?“ іҺàн діàзцааіт дѵзѵх̆зàз. „'Аҿалаҿ àх̆ сцòіт, аҺѵнҿàр дѵзбарацѵ̀ сҿахѵ̀уп!“—„Уаàінѵ усѵ̀цаҿуҿа, сарà узгàп уàх̆“, іҺіт ар рѵ̀мата зщѵ̀з. Дàҿуҿан-іԁѵ̀ҿулт. „АҺѵнҿàр дѵзлàздѵрѵі àҿалаҿ аѳѵ̀ Һаннèілаґ?“ Һа дазцàаіт анхафѵ̀. „Уҿшлà: аҺѵнҿàр іàкумзар зеґѵ̀ рхѵ̀лҿаҿуà рхѵ̀рхѵуеіт!“ Інèіт аҿалаҿ аѳѵ̀. Днаҿшѵ̀н анхафѵ̀: зеґѵ̀ рхѵ̀лҿаҿуа рхѵ̀хѵн, дарà рфѵ̀ӿа заҿѵ̀к рàкумзар. „Дабàqоу мщàн аҺѵнҿàр?“ дцаàіт анхафѵ̀. „Һафѵ̀ӿа Һаоѵ̀ іàкузаап, ма уарà уòп, ма сарà сòуп“, іҺіт аҺѵнҿàр.

11. АжаҺèі, аԁѵ̀мҿѵі арѵ̀теі. (Молотокъ, гвоздь и клещи).

АжаҺà ԁѵ̀мҿк аҿѵ̀ іàланаҿцаранѵ̀ іqан. Аԁѵ̀мҿ ус аҺіт: „Еґа сзѵ̀ууррґѵ аҿла салалуам сара“. Ахà ажаҺà сазѵ̀зѵрфуоіт Һаґѵ̀ іàламгѵеіт; аԁѵ̀мҿ аанакѵ̀лан, àҿаррала інàҿургѵланѵ, ахѵ̀ àгіажраԁqа àѳуг нѵ̀ҿунаргѵеіт: аԁѵ̀мҿ рѵ̀ҿҺа аҿѵ̀ àбжаранза інàлалт. „Ібзіоуп, ахà наq уàҺа сѵнԁàрґѵ сҿуом“, аҺіт аԁѵ̀мҿ. Еґіàшаԁqанѵ: ажаҺà даѳà знѵ̀ ахѵ̀ іанàс, аԁѵ̀мҿ іаіҿàqахан інаҺнѵ̀ інàҿуеіт. „Уаагѵ̀л, уарà сарà уаqѵ̀схп аѳàҿужнѵ акрà!“ аҺіт ажаҺà. Іҿàн іанагѵ̀іт цхѵ̀-

раара арѵ̀та. Арѵ̀та ерàзнак аԁѵ̀мҿ ахѵ̀ аанакѵ̀лан ішѵ̀ԁауаз іàалнахѵн ажаҺà інàнаҿѵіт. АжаҺà іааріàшанѵ дѵрфàґ аҿѵ̀ҿ інàҿунаргѵлан, іàсуа іàлагѵіт: аԁѵ̀мҿ іанàлалаґѵ àмбет,—ахѵ̀заԁѵк аҿѵ̀ іàлҺуа іаанхѵ̀іт.

12. Анх̆афѵ̀ ажèі. (Мужикъ и заяцъ).

Нхафѵ̀к аԁѵ̀ дѵ̀ҿунѵ дѵшнèіуаз, кукумѵдѵрк àцqа ібіт жак. Дàра ігѵ̀ іàхуап, дхѵ̀цуа дàлагѵт: іскѵ̀п сарà озкѵ̀ арі ажà, ісҿііп аԁҿàнра аѳѵ̀; іааҿнѵсхуа àла іàасхуап кутѵ̀к, уі акутѵ̀ іраԁцанѵ̀ акуҿàраҿуа сѵзѵхнàхп; рѵзҺàп ѵ̀рҿ акучàраҿуа, àшҿàх̆ ісҿііп, ауасаҿуà аàсхуап; ауасаҿуà марѵ̀мажахар, àшҿàх̆ ѵ̀рҿгі сҿііп, аѳҿуà аàсхуап; маԁцафѵ̀к днѵ̀скѵлап сѵ̀ѵсҿуа зѵулàша, сарà іqаіԁцаҿуаша інàсҺалап, енімуаґѵ сѵніҿуqаалап: „'Еі, умаашàн!“-Һа. Ажà данѵ̀фѵqаа, іааѳѵ̀хан àбна інѵ̀лаԁщкуа іԁèіт.

13. 'Амфасѵф. (Прохожій).

фѵ̀ӿа àмфасԁа еіԁнѵ̀ іԁуàн, енрѵ̀ҿухла ҿѵ̀ҿак аѳѵ̀ іаагѵ̀лт. Аѵ̀ха іраҺàіт àҺҺабжѵ̀, азаркіàлбжі: аҿѵ̀ҿан абѵлрà qалѵ̀іт. 'Амфасԁа рѵуàѵ̀ ірласнѵ іѳèілеіҺеіт, цхѵ̀раара сцуòітҺа; агі даqѵ̀іхѵуа дàлагт. „Һарà Һàмфала Һԁàп іаҺà èіҿѵуп“ іҺіт: арà Һарà Һàмѵшҿàх̆ґѵ ауаà азхарà ѵqоуп. „'Усс іҺàмоузеі аґѵ̀м уàа рѳѵ̀!“ Ахà іфѵ̀за ігух̆àа імкѵ̀іт: „Уарà рѵ̀ԁҺашара ѵ̀лаѵам!“ іҺàн дласнѵ̀ дцèіт. Абѵлрà ахѵ̀qаз дѵ̀фнѵ даннèі, фнѵ̀к ішеібакѵ̀ àмцѵбз аàкушанѵ іакх̆àн. 'Аҿх̆а дгѵ̀лан ҿҺѵ̀ск àлда-фада лхѵ̀тѵуа, дѵфԁѵ̀уашуа: „Сѵ̀чкунца, сѵ̀чкунца!“ Һа. 'Амфасѵф бàша дѵнлѵ̀хуаҿшѵн дѵшіàшаз àмца днàлалт. „Дѵблѵ̀іт бàша офҿсѵ̀к!“ рҺіт ауàа ігѵ̀лаз; ахà мінѵ̀ҿк мѵрԁѵ̀куа, àмфасѵф àмцѵбз даàлцт. Іхѵ аху шèібаку хѵблаанѵ̀ іqан, іматаҿуа àлфа рхѵ̀лббуан. інаԁҿуà ірѵ̀ҿуԁанѵ ікѵ̀н фѵ̀ӿа àҿшҿаԁа, інàганѵ рàн рѵ̀ԁҺа інлѵ̀іҿіт. Убрѵі амінѵ̀т азѵ̀ԁqа àмца зкѵ̀з афнѵ̀ леілàҺаіт.

14. Асàркеі амаамѵні. (Зеркало и обезьяна).

Амаамѵн, асàркіа аҿѵ асàха анабà,
Хучѵ-хучлà àмѵщ ашапàла інагуҧàст:
„Ушàаҧшра“, аҺеіт „сѵхаара сѵуа:
Ізеіҧшрà хаҿѵ-гургàгѵузі мщàн анà іанѵў?
Ізакѵ̆т емакчраҧòузеі, кѵлгуг-мѵлгугрозеі!
Сарà сҿѵхуарнѵ сҿѵсшрѵн,
Хучзàкѵ̆ѵ абні сèіҧшнѵ сѵqазар.
'Амала ацàбѵрг Һуàзар, іqоуп
Сарà іздѵруа рѵqнѵ абàс акіàҺ-мàҺҧуа хуфѵк-ффѵк рàqара;
Уҧахѵзар ѵ̀рҧ àкакала снацаҧуà рѵлаѵ̆ѵ ісҧхазуòіт“.
„'Іудѵруа рѵҧхазара ацкѵс
'Еіҧѵмхарі уарà, ~~саҺшà~~ ацаанѵ, ухѵ̀ унàҧуҧш-аàҧуҧшѵр?“
'Амѵщ іàнаҺт ерà.
Ахà àмѵщ àлабжàра бàша інхѵіт.

15. Аҧѵ̆ѵ̆меі асѵсѵі. (Волкъ и ягненокъ).

Мчѵ̀ змòу іҿѵ мчѵ̀ змàм ахàра ідѵлуоіт: ѵ̀і èіҧш Һарà імàчѵмкуа ҧѵурѵхла іҺаҺауèіт, ахà Һарà ҧурѵх ,аафуàм, àмала ѵ̀і-азѵ̀ àжа маанàла ірҺоуа абрі-оп:

Сѵск мѵш-шòурак азѵ̀ зѵрфашк аҿѵ інèіт азѵ̀ àжрацѵ, рѵцҺарас ìqала ѵ̀і-оп, ѵ̀і àамҧа-зѵ ҧѵ̆ѵ̆мак імлашуà ѵ̀іраҳ іàван; асѵс абèіт іòураҭа іеҭазѵнаҧрѵст, ахà акѵ̀ іàцга-ща закуàн-ҧшра àҧанѵ сҿàлазгалап аҺàн, іфàҧуqааанѵ ѵ̀с аҺèіт: „Ішҧòугуҧі уарà, аҧхамша, уҧѵ̀щ мѵцҧàла арà сѵзѵ̀рѵжк̆т àрхуашра, àҧслѵмзі анѵ̀щі рѵ̀ла? Убрѵ̀і азѵ̀ ухѵ̀ ухѵ̀схѵп!“

— „Аҧѵ̆ѵ̆ма лашàра! сàҧуіҧнаҭуазар ісҺуа ѵ̀і оп: іарà ацѵ̀хуаҳ щшаҿàк Һабжанòуп сарà іахѵ̀зжуа, àмала ісѵзгуà гѵ̆шоіт àкумзар, іарà іахàжуа сарà ісѵ̀рхуашзом“.

— „Ус àкузар сарà àмц сҺòіт àку? Абааҧсѵ̀, уафѵ̀ іаҺахòума дунàа арі-èіҧш аҧхàмшара! Дѵрфàѵ̆ ісгуàлащоіт, цѵҧхцà уажаанѵ̆ѵ̆ абра акала усацҺан, ѵ̀і схàмѵшҧѵцт, сѵҧсѵ̀!“

— „Срѵ̀цҺаша, сара сііжҧеі маѵ̆ана шѵҧусѵ̀к мцзацтеі“, аҺèіт асѵс.

— „Ус-àкузар уарà уаша àкуѵн“.

— „Сарà еша дсѵ̀мазамеі?“

— „Ус àкузар уарà іузѵ̀qаз акѵ̀ àкуѵн, ішакѵ̀заалаѵ̆ уара іѵ̀жланѵ̆ѵ̆з акѵ àкуѵн! щарà щхаҧаѵ̆ѵ̆, щлаҧуаѵ̆ѵ̆, щѵ̀хщаѵ̆ѵ̆, щàрҧ зеѵ̆ѵ̆ сарà сѵцѵ̆ара щҧахѵ̀уп, іщѵ̀лшуазар іс-ҧѵрхàгоу qащцѵуòіт, аха ѵ̀рҧ зеѵ̆ѵ̆ ргуàҧ уара іухàсхѵп!“

— „'Уѵнан, сарà ісхàроузі?“

— „ҿѵ̀умҧѵн! сааҧсèіт уарà сшѵузѵзѵ̀рфуаз, аха сѵмам ухàраҧуа рѵ̀ҧшаара, аласба! Сарà àмла сакѵ̀іт, убріоуп уара іухàроу“, аҺàн аҧѵ̆ѵ̆ма àбна лашцàрах̆ асѵс інарҺазèіт.

16. 'Амчі ацàбѵргѵі. (Сила и правда).

АҺàк хàндук іргѵ̀лт. Ахàн àҧ̀ха абàҺча дѵ̀ірqацеіт. АбàҺча агуҧанѵ̀ ҧуàцк гѵ̀лан. Аҧуàц офѵ рѵ̀цҺак дѵҧàн. Аҧуàц абàҺча àрҧшзомзт; аҺ ѵ̀ҧѵ̆іхѵр іҧаххàн, іҧаҺіà аофѵ рѵ̀цҺа дізіішҧѵ̆іт, àху азѵ діàзцарацѵ.

'Унасѵҧ бзіан, іҺèт аҧаҺіà, àҺ уфнѵ̀ àіхуар іҧахѵ̀п. Іарà жабà ірҧсàм, ахà àҺ щкѵ̀ ѵ̀іҧоіт. „Мап, сѵфнѵ̀ щкѵ̀ Һа ісзѵ̀ҧіірѵм“ іҺèіт аофѵ рѵ̀цҺа. „Нàс, фѵщ ѵ̀іҧар ішҧòубоі!“ іҺèіт аҧаҺіà. „фѵщ-мòу зҧѵ̀ рѵзгі ісҧіуàм; сàбду, сàб арі афнѵ̀ аҿòуп іахѵі, іахѵҧсѵ̀; сарà сѵшѵфнàз сажіт, Анцà іҺàр сарѵ̆ѵ̆ арà сѵҧсѵ̀пҺагі сгѵ̆ҧѵуòіт“, іҺèіт аофѵ рѵ̀цҺа. АҧаҺіà àҺ іҿѵ̀ днèін ѵ̀с іҺèіт: „'Уі хàала іҧіуàм, àхуѵ̆і ігѵуам; іҧущх уҺàр іҧуаҺхѵп, уàҺа аҧахзàм!“ — „Моумòу, ѵ̀с qалòм“, іҺèіт аҺ. АҧаҺіà даагѵ̀лан ѵ̀с іҺèіт: „АҺ іҧàра мàчхазаап, іхàн àҧ̀ха аҧуàц ігѵ̀лоу аàхуанѵ ізѵ̀ҧумхѵіт Һа ізбуà ірҺар qалап“. — „Моумоу“, іҺеіт аҺ: „ахàн іанà-

хуҩшлаҕ àh аҩàра рацанѵ̀ ìмазааруѵн аханду іргѵ̀лет рҺàп; аҕуàц аҳ̀ іҩшѵ̀р, àh аіàша мѳà дѵ̀ҕузаап рѵҺàп, щаqѵ̀ц аоѳ-рѵ̀цҺа іҕуàц".

17. Аҕ̀ӯ̆меі алѵ̀еі. (**Волкъ и собака**).

Ҭѵ̀ҕак àмҩѵн ҕ̀ӯ̆ма-абàак ішнèіуаз ла-ҩсѵ̀ла дѵ̀к абіт; аҕ̀ӯ̆ма алà іазцàіт: іабà щòуеі àс афаҭ бзіанѵ?—„Ауàа іҺàрҕуоет", аҺèіт алà. „Ѵі àqарагі àус ҕуҕуа ауàа рзѵ̀ іжуàзаап", аҺèіт аҕ̀ӯ̆ма. „Моумоу агіqам: уахѵ̀ла аѳнѵ̀ Һаҳ̆чòіт ауп".—„Арі азòума àс щзѵ̀рчахуа? аҺèіт аҕ̀ӯ̆ма, ѵ̀с акузар щарà щѵмацурà сарг̆ѵ̀ сàлалўеіт, Һарà аҕ̀ӯ̆маҕуа àфаҭ азѵ̀ дàра Һарѵ̀цҺауп".—„Іàмоузеі уаалà,—аҺèіт алà, àҩщма уарг̆ѵ̀ ѵ̀с акрѵ̀ уѳèіцап!"

Аҕ̀ӯ̆ма агуàрҕаҕа алà іàцнѵ іцѵ̀ҕулеіт. Агуàщ аѳѵ̀ інèіуанѵ алà àхуда ахѵ̀ санѵ̀ ішѵ̀qаз аҕ̀ӯ̆ма ігуàнаҕеіт, „Арі qазцàзеі?" аҺèіт аҕ̀ӯ̆ма. „Бàшоуп ѵ̀і", аҺèіт алà.— Ішҩà башоу? АҺагѵ̀ӂоуп іqазцà; ѳнѵла Һагѵ̀ӂла саҳ̆ѳаҺòу, сѵ̀худа ахѵ̀ хучѵк іасòіт. „Ѵмш аабзіахѵеіт алà", аҺèіт аҕ̀ӯ̆ма, ѵ̀с сѵҩсѵ̀ламзаргі схѵ̀ сàҕуіҕѵзааіт, аҺагѵ̀ӂ схàмлааіт.

18. ѳ-уалѵ̀рк. (**Двѣ [redacted]бочки**).

(Крылов іажа маана).

ѳ-уалѵ̀рк ібѵ̀лг̆уа інèіуан: рѵ̀акѵ àзна ѳѵ qан агі ег̆ҕамѵзт. Зѵзнàqаз ауалѵ̀р ҩшàала, аш̆ҕѵбӂ мѵргазàкуа інèіуан, агі іш̆ҕѵ̀ҩуа, àбѵб ш̆ҕрѵббуà, агуҕуа ахгà інèіон; àмѳасца харà àш̆ҕѵбӂ анраҺалàг̆, іщанѵ̀ зѵмѳакѵ̀ рѵѳкѵдрѵҕҕуàланѵ ігѵ̀луан. Уі ауалѵ̀р іаг̆а àш̆ҕѵбӂ ду-зарг̆ѵ аг̆і àqра ѵ̀і хуарҕарàлам.

Ѵ̀ізѵуз-Һа зег̆ѵ̀ дахѵ̀ѳхуанѵ ізҺò іхуарҕарà мàчуп; ауаѳѵ̀ ацàбѵрг-ѵ̀с злòу еіҺàрак ажàла дѵҕѵ̀нчуп. Ауаѳѵ̀ хуàрҕа іѵ̀с àш̆ҕѵбӂоп ігѵуà ѵ̀іхуцуаг̆ѵ ш̆ҕѵ̀бӂ мѵргазàкуа іхѵ̀цуоіт.

Димитри Дмитриевич

19. Аҕ̀ӯ̆меі ацгѵ̀і̀ (**Волкъ и котъ**).

Аҕ̀ӯ̆ма àбнаҭ ѵ̀ѳнѵ іаанѵ̀ аҕ̀ѵ̀ҕа ірѵ̀лалт,
Сасракум, аҩснѵрхаразѵ̀;
Аца іацщанѵ̀ іҕѵ̀ҕѵ̀ӯ̆уан ерà:
Іàш̆ҕан àщарацаца рмацуàрҕоі дарèі.
Заqа іаҕахѵ̀зѵі убàсqан ера гуащк інҕапалар,
Аха іазрѵ̀цҺараха уіòуп.
Агуàщҕуа зег̆ѵ̀ аркѵ̀н.
Інаҩшѵ̀зар, цгѵ̀к агуара іҕѵ̀ҭоуп:
„Ацѵ̀іс, сѵ̀лашара ѵ̀ірласнѵ іаасàҺ,
Дѵзѵ̀сда арà інхѵуà ѵ̀цаг̆ іразнѵ̀ ірѵ̀лоу
Саҕацà ісѵ̀ш̆ҕоу сѵрҕѵ̀ҕахраҭа?
ІумаҺуèі алашбӂі абік бӂі?
Арі зег̆ѵ̀ сарà сзòупҭа"—
Уѵ̀Һа уласнѵ̀ Мзаѵ̀ч:
„Дѵ̀уаѳѵ̀ разѵ̀п дàра,—аҺèіт аціс.
Ус аup аха іабàqоу ѵ̀і ҕѵҕк іцѵ̀сфаҳеіте
Нас іауà бѵ Наѳèі іqнѵ̀.
„Сщòіт, ѵ̀іг̆ѵ дсѵзгуàазар Һа:
Зѵскѵ̀ іцѵ̀згаҳеіт"
Нàс ѵ̀ѳ ана наqѵ̀іраҳ дѵнхòіт Ҭаҕ̆ҕàр.
„Ҭаҕ̆ҕар ба? Нѵх, іҩѵ̀лараг̆ сацщòіт сара
Уі цѵ̀ҩхаахѵсг̆ѵ дсѵзгуàанѵ дѵqоуп ісѵ̀с азѵ̀!"
Нѵх, іѳèім уѵ̀с. Іздѵруàда Ҭанѵ̀м уіҕахѵр?
„Эі ціс, іабàqоу ѵ̀іг̆ѵ ҕаацѵ̀ск іцѵ̀сфаҳете!"
— „Ішѵзбуала уарà, сѵ̀уа, арà зегѵ̀ акàка рзѵ̀уҳет!"
АҺèіт ацгѵ̀:
Закуҭ хѵ̀ҕахроузеі арà уара узѵҕугуҕѵ̀з?
Мап, Һҕѵҕаҕ ауаà убасqàк ігаҕàм,
Уара іуèіҩшу дѵнрѵ̀ӂраҭа.
Ег̆ірхàроузеі, уара ухòуп ізхàроуҭра:
Ѵ̀лауцазоуп іàаурѵхуа!

20. Аҳà àҟ àмҵан. (**Свинья подъ дубомъ**).

шѵ̀шҭуса зхѵ̀ҵуаз àҟ ҳак àҵан.
Аҟ ікаҵсуаз-àла азхàра àфуан,
Азхарà фанѵ̀ ҿеіт àҵаҷа.
Нàс àблаҟуа ҽѵ̀шҭѵхнѵ ігѵ̀лт,
Ҩѵ̀ҿла аҟ дàҵҟуа ҿҵнахѵуан.
„Э, арі àҵла езеҵòупҭа“, аҟ
Аҟуҵанҭ̀ іаҳèіт àлаҳа:
Адàҵҟуа ааурѵҵшѵ̀р іҽòіттà.
„Аҟахѵ̀зар ҽàаіт“ аҳеіт аҳà.
„Акѵ̀мзарак ісҵѵрхàгаҷам сара,
Ерà дàра бзіаракѵ̆ѵ снамѵрбац сара,
шѵ̀шкуса ісѵмбàрѵ̆ѵ сазхѵ̀ам,
Аҿ̆ѵ̀р ієàлуа сòулар уàҳа,
Акѵ̀мзарак, сара ѵ̀рҟ рѵ̀лоуп сѵзлаҵсѵ̀лахуа!“
— „Фу, ахумгак-баа!“ аҳèт аҟ.
Аҳà азѵ̀,—
Ухудаҟàл шҟѵ̀хѵуандаз ҿубарѵ́.
'Арҟ аҿ̆ѵ̀рҟуа зєàлуа сара шсаку.

21. Ахулѵҵцѵ̀сі, àмҟѵі азҟàсѵі—алàку. (**Летучая мышь, колючка и зимородокъ—сказка**).

Знѵ̀ ахулѵҵцѵ̀сі àмҟѵі азҟàсѵі еіҵажет àхуҳахуҟра іàлагарцѵ, абà ҟеірҟа аҵҟіàн хѵ̀ртрацѵ. Ахулѵҵцѵ̀с шарда ҵара àҵсахѵіт аҵсааҟуà рєѵ̀. Бàахуара амшѵ̀н нѵ̀рҵ іҵèіт. Дàраза іманҿàланѵ іхуҳàхуҟѵіт. Аба зегі азҟàс іàҟуҵанѵ іхѵнҳѵ̀іт рѵшҟаха̀ҳа. 'Амфан амшѵ̀н аанѵ̀ аба азҟàс àзҟуа анѵ̆ іхѵҿҟѵн амшѵ̀н іàлаҳаіт. Аҵсѵ̀з ілбанадèіт. Іҳарҵуàзі,—іааіт рѵфнѵ̀ҳа. Азҟàс уàлѵс іàҟурҵет: рба зфàзѵ аҵсѵ̀з іàҵшааразѵ, àмгуаҳѵ̀нҭ рбà ҟнагарцѵ̀. Убрѵ̀і азѵ̀ҳаноуп азҟàс амшѵ̀нҟуа, азҟуà, азҟачҟуà рàхінҭ аҵсѵ̀зҟуа закѵуà. Абрѵ̀і нахѵ̀с ауп амҟ адунèі іанѵ̀ҟула рба ізгуà мà ізѵр-

ҳазуà аҿ̆ѵ̀р збуàзар-ҳа. Убрѵ̀і азѵ̀ҳаноуп амҟ аоф дѵкнѵ̀ ҵҟа деілкаанѵ дзàунаҿ̆ҟуа. Ахулѵҵцѵ̀с ҽнѵ̀ла аҽзàҿ̆ахѵуа убрѵ̀і азѵ̀ҳаноуп, ауàлҳаҵа аҵàраҟуа ірѵ̀мкрацѵ̀, ірѵ̀мхуаҽрацѵ̀.

22. Абгахучі аҟ̆ѵ̆ҿмеі. (**Лисица и волкъ**).

I.

Лагазкѵ̀кѵі ҟакуазкѵ̀кѵі іҳан. Алѵ̀газк ѵ̀с лèіҳт іҟàкуазк: „Бара ҟакуазкѵ̀ àхуазк̆ҟуа ҳаҵалà сарà ҵсѵ̀зкра сҵуòіт!“ Ікѵ̀іт аҵсѵ̀з уардѵ̀нк àзна, аҽнѵ̀ҳа іман дҿѵ̆ҟулт. Дѵшнèіуаз àкумкуа днаҵшѵ̀н ібіт: іібуп àмфаѿѵ аҽèіҟуҵсанѵ бгахучѵ̀к: Аордѵ̀н дааҟуҵнѵ̀ днèізар, ікàрҿҵуп іҵсѵ̀зҿа. „Абàр сҵҳѵ̀с дзѵргурҟаша àзамана“, іҳіт алѵ̀газк, іàашҟѵхнѵ аордѵ̀н інàҟуіҵан ерà àҵҳа дгѵ̀ланѵ дҿѵ̆ҟулт. Абгахучі ішгòімҟоз анабà, аҵсѵ̀зҟуа акàкала аордѵ̀н іàҟухнѵ іканаҵсуà іàлагт: зеѵ̆ѵ̀ аàҟухнѵ інканаҵсàн, іарѵ̆ѵ̀ ҵèіт.

„Іббуàндаз, ҟакуазкѵ̀“, іҳіт алѵ̀газк: „ахамѵ̀хуҟа ібзàазга зеҵшроу!“—„Іабàҳоу?“—„Анà аордѵ̀н іàҟуп-аҵсѵ̀згѵ àхуҟаѵ̆ѵ“. Аҟàкуазк днèін аордѵ̀н дланҵшѵ̀лазар: хуҟаѵ̆ѵ̀ ҳам, ҵсѵ̀зѵ̆ѵ ҳам; лхàҵа діàҵҳауа дàлагт: „Іуозі уарà, алѵ̀газк баà, сѵужòіт аку!“ 'Усҳан алѵ̀газк ідѵ̀рт абгахучѵ̀ ішѵҵсѵ̀мѵз, інгуха̀аігеіт, іагуха̀ігеіт, аха ікѵзѵі.

II.

Абгахучѵ̀ аҵсѵ̀зҟуа іканаҵсàз зеѵ̆ѵ̀ іаізнагàн, ілаѵ̆анѵ̀ іàфуа іàлагт. Ҿ̆ѵ̆ҿмак àіт.—„Мшѵ бзіа, сѵуа!“—„Бзіара убаàіт сѵхаара!“—„Ҩсѵ̀з хучѵ̀к сѵуҟандаз!“—„Уарà ікнѵ̀ іумфуà“.—„Акѵ̀ша сѵздѵ̀ромеі“.—„Ҳàі, сарà іскѵ̀теш; аҵсѵ̀з фарà уҟахѵ̀зар азѵ̀ аѿѵ̀ унèінѵ уҵѵ̀х аҵàа-ҟаҵѿерà аанѵ̀ іàлак,—аҵсѵ̀з ерàмала уҵух іахѵнҳàланѵ іакуòіт; ахà дара акѵраамҟа уѵ̆àзароуп, àкумзар еѵ̆ѵзкуом“.—Аҟ̆ѵ̆ҿма ҵàн аҵѵ̀хуа азѵ̀ іàлакнѵ іѵ̆èіт. Зѵнрàн. Іѵ̆àн, іѵ̆àн аѵ̀ха шàанза-

ғv; аҵvхуа аҳѵ̀ іàлаҵнv іакѵ̀іт; сvфагѵ̀лоітҺа інàлаган, аха іабàqау. „Алàh, Алàh заqа ҵсѵ̀ҳ еізàзеі, еғсvзҳѵ̀гуомеі!“ аҺуòіт аҳ̀ѵ̀ҷма, Інаҵшѵ̀н, àҺсаҳуа ҳаагарà іааòіт, енѵ̀рба еібàрqаауа іàлагт: „Аҳ̀ѵ̀ҷма, аҳ̀ѵ̀ҷма!“ ҿас абааҳуà ҿас!“ Іàін іàсуа іàлагт-ҳагàга ҟàтла, авѐдраҳуа рѵ̀ла дасѵ̀ ірҵѵ̀-ҳаҿуаз àла. Аҳ̀ѵ̀ҷма іҵуа іҵуа аҵvхуа аа҆енаҿàн іҳàмҵшҳа-куа, узцалàрғv уцалà, іднҳулт. „Уаагѵ̀л ѵ̀і аҵvнхура сара іузѵ̀зуп саҺша!“ аҺòіт ехѵ̀нҳацуа.

III.

Аҳ̀ѵ̀ҷма ахѵ̀нҳарпqvуаз, абгахучѵ̀ дѵ̀ҳулт ҷара да҆еàк абасоухра-Һа, ѳнѵ̀ка҆ѐѵ̀ àҺсаҳуа ачà ахѵ̀рҷуаз еннèі, хѵ̀ла ааҵѵ̀лт: „А-а àсоума уарà акѵ̀р шсурҵуàз? сара сшеібакѵ̀ сvпqанѵ̀ сqарҵіт!“ — „Ех, аҳ̀ѵ̀ҷма, саҿà!“ аҺіт абгахучѵ̀: „уарà уҿòуп іаà ахà, сарà схvабеѳлàшѵ̀ зеғѵ̀ ҳvҵт; уарà òіҺағv сарà срvпqèіт: аàрлаҺоуп сшааулà“. — „Уіғv іàшоуп“, аҺіт аҳ̀ѵ̀ҷма: „уабàцахуа уарà, саҺша рѵ̀цҺа; уàінv усvҳу-ҟа, сара узгàп“. Аҳ̀ѵ̀ҷма аqуàqала абгахучѵ̀ іàманv іднҳулт. Абгахучѵ̀ аҳ̀ѵ̀ҷма аqуàq іҳуҟоуп, хучѵ̀-хѵ̀чла àҿа аҺуòіт: „Ірпqаз аqàqу ірvмпqаз іҳуҟоуп, ірпqаз аqуаqу ірvмпqаз іҳуҟоум!“ — „Іѵ̀Һуа закѵ̀зеі саҺша?“ — „Моумоу, саҿà, сарà ісҺуа ѵ̀і àуп: ірпqаз ірvмпqаз аqуqу ікурҟанv іагòіт“. — „Ус àуп, саҺша, ѵ̀с àуп!“

Абгахучv аҳ̀ѵ̀ҵ аqѵ̀нvҿqа інàганv аҳ̀ѵ̀ҷма ігуагуà аҵvхуа хбагуаза, іàахазғv àманv імлàшуà іцèіт. Ағі абгахучv гvзмàл аҳ̀ѵ̀ҵ інҳакурѵ̀н, алѵ̀газк іҵсѵ̀ҳ іаҵvнхàз ѵ̀фуа іхvрбзуà ёрvбзуà іàлаҟеіт.

23. ʼАзvсvі, аҳсѵ̀сvі аҺѵ̀сvі. (Козленокъ, ягненокъ и теленокъ).

ʼАҳ̀ча ірахуа іманv даҳгуàрҵуз іцѵ̀лахvет зѵ̀скvі Һѵ̀скvі ҳсѵ̀скvі. Іхулуà іàналага рѐѐдкvланv ҷарà іҟvѐт. Дарà аҳ̀-

ҟàз аàігуара іҟàзааруn мvщкѵ̀і, бга-дvѵ̀кvі, бга-хучvкvі. Іанàалаҿца абга-хучѵ̀ рзѵ̀нарvҿҳѵ̀іт уахҳà куац-Һа. ʼАзvс ѳагѵ̀лан, сарғѵ̀ уанѵ̀зба убрѵ̀і сҺапҺа àкун, ахулҵаз сvфѵ̀зца рзѵ̀ èіҳіу ҳѵ̀ҵ бзіак збозар-Һа сахнѵ̀лагvлаз саахvнҺàанза бга-хучvу, бга-дvуу сvздѵ̀рам акѵ̀ аакvлсзааруn абрà, èімvжжа іҵурҵvет сvфѵ̀зца, махàк àqара саҳ̀зàн іааруmvхnv ісфет, ахà сарғѵ̀ ісзѵ̀мхvет даргі àмла іакvуà іqоуп, уарà ухаҳà умсàаіт, абга-хучѵ̀ куац-ҿvхуҳàкғv шҺàмам аҺèіт. ʼАзvс, бга-хучѵ̀у бга-дѵ̀у сvздvром акѵ̀ сфѵ̀зца іркѵ̀н ірфèіт Һа аҺарà іанàлага нахѵ̀с абгахучv хучѵ̀-хучла шҳаҳ̀ла ацарà іа҆ѐѵ̀н срvмкvуàндаз-Һа, àжàғv іàалгvет абга-хучѵ̀ àбна іфѵ̀лаҵалан агуаҳѵ̀ іцvèіт, афѵ̀зца рàҳ̀ғv імнèікуа. ʼАмщvі абга-дѵ̀уі іҵшѵ̀іт, іҵшѵ̀іт, аха рфѵ̀за анѵ̀рvмбаза, абга-дѵ̀у нèіт. Закѵ̀зеі ҿара ҿvзлòу, іàрбан ҿvр-уаѳдѵ̀уроу? уахҳà куац-Һа абга-хучѵ̀ ҿзàаҺаҿҳvн мvщѵ̀і сарèі, ірласnv ізаҺ-зѵ̀наҿvмҳізеі-анаҺà, — àзvс ѳагѵ̀лан сарғѵ̀ уанѵ̀зба убрѵ̀і уàсҺапҺа àкун, àхулҵазv сvфѵ̀зца рзѵ̀ èіҳіу ҳѵ̀ҵ бзіак збуазар-Һа саҳнѵ̀лалаз, саахvнҺàанза бга-дѵ̀у, мvщѵ̀у сvздѵ̀-рам акѵ̀ аакѵ̀лсзааруn, абрà èімжжа іҵурҵvет сvфѵ̀зца, — ма-хак àqара саҳ̀зàн, іааруmvхnv ісфèт, аха сарғѵ̀ ісзvмхvет, даргі àмла іакуà іqоуп, уарà ухаҳà умсàаіт àбга-дvу куац ҿvхуҳàкғv шҺàмам аҺет. ʼАзvс бга-дvуу мvщvу сvздѵ̀руам акѵ̀ сфѵ̀зца іркѵ̀н ірфèт-Һа аҺарà іанàлага нахѵ̀с, абга-дvу хучѵ̀-хучлà шҳаҳ̀ла ацара іа҆ѐѵ̀н срvмкvуàндаз Һа, àжàғv іàалгvет абга-дѵ̀уғv àбна іфѵ̀лаҵалан агуаҳѵ̀ іцvèіт афѵ̀-заҳ̀ғv імнèікуа. ʼАмщѵ̀ іҵшѵ̀іт, іҵшѵ̀іт, ахà афѵ̀зца анàм-база, іфагѵ̀лан ірvзцèіт іарà ахаҳà дарà аҳ̀ҟàз. „Іҿѵуазеі ҿàра, іàрбан ҿvр-уаѳдѵ̀уроу ҿvзѐѵ̀уғv, уахҳà куац-Һа сфѵ̀з-ца ҿзаасѵ̀шҳvн ізсѵ̀наҿvмҳізеі?“ анаҺа àамҳазѵ̀, азѵ̀с ѳа-гѵ̀лан сарғѵ̀ уанѵ̀зба убрѵ̀і сҺап Һа àкун, àхулҵазv сvфѵ̀зца рзѵ̀ èіҳіу ҳѵ̀ҵ бзіак збуазар-Һа сахнѵ̀лалаз, саахvнҺàанза бга-дvуу мщvу сvздѵ̀руам акѵ̀ аакѵ̀лсзааруn абра, еімѵ̀жжà іҵурҵет сvфѵ̀зца, махàк àqара саҳ̀зàн іааруmvхnv ісфèт,

ахà сарӣ̀ісзѵ̀мхѵет даргі̀ амла іакѵуа іqо̀уп, уарà ухаԥà умсàаіт, куац ӝѵхуԥàкӣѵ шhàмаӣ аhѐіт. 'Аʒѵс мѵщѵу бгадѵуу сѵздѵ̀рам акѵ̀ сфѵ̀зца іркѵ̀н ірфѐт-hа аhарà іанàлага нахѵ̀с, àмѵщ хучѵ̀-хучлà щԥах̀лà ацарà іаѓѐѵ̀н срѵмкѵуандазhа; àӝкаӣѵ іаалгѵет àмѵщӣѵ абна іфѵ̀лаԥалан агуах̀ѵ̀ іцѵѐіт.

'Аʒѵс, убѵ̀рԥ зеӣѵ̀ àбнаѓѵ̀ еіԥущàра іqоуп, àмцԥуа іàhhаз іааhàцѵрхѵр, іааhàснѵ hарфòт, hаіԥàцроуп àкумзар-hа рàнаhет афѵ̀зца. Ігѵ̀ланѵ іщцуòз цла-наàк рбàн іԥуланѵ іԥуѣарцѵ рԥаххѵет, аха аhѵ̀с рзѵ̀ԥумгалт. 'Ірулаӣ іахуа іԥургалт, аха ізѵԥумгѵлазт акàhара іàлагѵет.

Убрѵ̀і àамԥазѵ àмѵщѵі, абга-дѵ̀уі, абга-хучѵ̀і еібабàзаарѵн àбнаqнѵ, іӝанѵ̀ ішдѵрщàз анѵ̀рдѵр, еіманѵ̀ ірѵ̀щԥалт. Іах̀ѣàз іанàаі акӣѵ̀ рѵмбѵет. Рѵ̀щԥа іхѵ̀ланѵ àцла іах̀ѵ̀ԥуѣаз іаарѵ̀цагѵлт. 'Аʒѵс акукуhа іhhѐіт, аhѵ̀с анàлѵфрѵ, „аа баацс, аhѵ̀с! іреіhàу уарà ікѵ̀, ӳі іащԥанѐіуа сарà еімѵѓѐѵсѵзжап, іàанхуаӣѵ аԥсѵ̀с іумѵщԥѵн!“ аhàн албаара іанàлага,—іцабѵргѵщqанѵ àрԥ міѣѵ̀к іàлабзоуп hарфàщqоіт убуоу рhàн, еібàрфнѵ àбна хѵ̀ла іàснѵ іцѵѐіт.

Даргӣѵ̀ іанѐіԥуха, аӳха убрѵ̀і àцла амца іѣàн.

'Адѵрфаѓенѵ ах̀ча дрѵ̀щԥалан, іԥшаанѵ̀ афнѵ̀qа ікàіцет.

Абѵрс àʒѵсѵі, аhѵсѵі аԥсѵ̀сѵі маанала раԥацà рхѵ̀ рѵцѵндѵрхѵѐіт.

Ахԥаѣі щqӳ—ТРЕТЬЯ КНИГА.

1. Ацарà лашàроуп, царàдара лащàроуп. (Ученіе—свѣтъ, неученіе—тьма).

I.

Урѵ̀с маанàжак „ацарà лашàроуп, царàдара лащàроуп“-hа аhòот. Уазхӳцѵр арі̀ амаанàжа щàрда іцабѵргнѵ̀, іхшѵ̀ф-ажанѵ̀ іqоуп. Іàшанѵ, ацарà лашàроуп, мазарадѵ̀уп, ацарòуп офѵ̀ іла хѵ̀зтуа, ілѵ̀мhа зѵ̀рцаруа, ӳі òуп àжлар зѵ̀рԥецоо, зѵрбзàзо. Ахà, ацараԥуà іфбанѵ̀ іqоуп; аіàша мфà hахѵ̀мqаразѵ ӳі ѓѐінѵ іадѵ̀руазароуп: акѵ̀, Анцà дмѵрфàщакуа дхàзцоо. Іарà іаԥѵ̀іцаз азакуàн-цԥа мѵрфàщакуа інѵ̀qузгоо, іàцнѵqоо-ацарòуп-ацара іàша, ӳі àуп офѵ̀ дзѵрԥацоо, дѵзѵрбзàзоо; агі̀, Анца дѵгуàзѵмԥоо, Іhòу-цԥа еілàзгоо, іàцѵмнѵqоо ацароуп-ацарà хуахуà (àмц царà); ӳі èԥш ацарà Анца іаhqӳіблааіт; ӳі офѵ̀ дѵԥхасԥанаѣуòіт, дàрʒуоіт. Ацарà хуахуà, àмц царà, офѵ̀ іщԥѵ̀іхѵр ацкѵ̀с,—царà імазамзар еhà èіԥѵуп. Ацарà іàша змòу ауофѵ̀ дѵзшàзѵі, еԥшзеіԥшѵ̀у ауàѣѵфса рqѵнѣ уàлѵс іду ідѵ̀руоіт, àсабаԥѵі àгунаhаі еілѵ̀ікаауоіт, Анца іаԥѵ̀цаз àмфа іàша, ацàбѵргѵ мфа, дахѵмqакуа дàцнѵqоот. Абрѵ̀і-èԥш адѵ̀рра іàша змòу ауофѵ̀ ацарà іхѵ̀ізàрхуарѣѵ̀ хшѵ̀ф мàчк ізàцазар, арà аԥсабàраѣѵі аԥсԥàзара qаімàԥк фнѵ̀цqала х̀ааі-х̀імʒԥѵ̀і імамкуа іàфѵіхуеіт, àнарцаѓѐѵ̀ абзабàа ізѵԥшѵ̀п.

Ацарà змàм ауофѵ̀ щàрда деіцахѵòуп, дѵгунàhауп, ӳі ех̀аѣѵ̀і àамԥазѵ àлащцара іцоу аӳ̀ qаімàԥк дѵèіԥѵм, іблаԥуа ірбооі ілѵ̀мhаԥуа іраhауòі рнафс іqоу рèілкаара, рѵрхӳ-

Ӏӧхӑа ісӏӑн ӓӆш щӗqула ҭарӑ накзӑ змӧу ӏара дӧ-
ӏӑуанӧ лабӓаба заҭӑ уӏӡумщара ӆхӗзлаӗӧ дӧубӧом. Іӑрбан-
заалаӑ ӏарӑ ӏазӧзгуӑqуа іӑӏӡахӧу аӗс хуарӡа ӗӧм-оѳӗӧк
ӏӧмҭӧкуа, ӗі дазӑӏамкӧкуа ӏнапаӓӗ імаріанӗ іӑіуам, ӏаѳ-
ӈӗҭqа іѳӓінӧ іаӏзӑлӧршоом.

Ехӑ озкрӑанза хӑазагас інӗqуагоо аӈӧӡурӓі лаҭӑроуп,
ӓӗӧуп. Агірӡ ӑжлар ӑҭаӡуараі алаҭарӑі енӑлгалаӑ ӧуп ӏарӑ
амхӡуӑ рӧхкаарӑ ӏанаӓӗӧӗ, ӑамӡа ӏазӗмҭшӧкуа ӆӗӡк іша-
кухалӑӓӏа ҭӧгӓм-бзіам інӗлаӏабӡеӡоот.

Іӑжӡуа рӗӡаара ӏаҭӑашанӧ, мӑ іхмзӡшанӗ ӏабӑӏча-
ӡуа хубжала аӗӗм уӑа ірӑӏӡоот, амӑзара мӧцхӗ ӏӑмоуща.
Абрі анаѳӗс, абасqӑк згӧӗ ӑжлар іӡецӑаіт уӏӓт-ӏа ізӧрӡе-
ҭоозеі.

Іӑрбанзаалаӑ аҭсабӑра ӓӗ зӧҭсӗ ӡӧу, іӓіуа абзіараӑ
ахӗ рханӗ ӑҭхӑqа ецӗмхоозар, шӡахqӑ ігіжӧуӧіт, оӏулӑ
іҭӧо іӑлагоот, ізӈӧнгі іӑгхоо аҭӗхуӗан ішнӓіуа, аѳӗазмргаі-
зӧзар, іӓсӧуоіт, іҭхасӡахӧоіт зӧнзӑ.

Уажӗ дӑра ӏасӑб азӑауп, ӏарӡ ӑҭсаҭа іӏӑqазшоу, ехе
уожрӑанза ӏазӡӗ ӑмѳа; абзіара ӏаѳӧазкнӗ ӏаҭхӑqа ӏаіҭӗхоу,
ӏахіqаз егі ӏазаҭмҭакуа ӏашӡахау, ма іӏӑгхоо наӑ ӏҭӧу?

Іӧхе знӗ ісӏӑн ӓҭш, ауаѳӗӗтӧѳса абзіарӑ іхӗ азрханӗ
іӑҭхӑqа деіцӗмхоозар, шӡахлӑ дгежӧуӧіт ігхоо іалагоот, да-
хіqаз іарӑ ӈарак дзшӡугӧлоом. Арі адуніаӓӗ ізакуӑнӧнӧ
ішӡоуп зегі рзӗ.

ӓӑгубзӧӡда, аҭӑбӧрг аӏӏӧозар, ӑҭхе-царӑ, абзіара
аѳазкрӑ, насӗҭдаранӧ, маӓа шарда іӏнӗҭшӧуам. Жӧт,
шҭӗла, напӧшащала аӗсӡуа анӧрбооз аӈӗ ӏаіҭахоомзт, аӈӗ
іӑҭха ӏамгӗлар ішӡаӑ ӏанхазӧомӧзт. Ехӑ хшӗѳі ӏасӑбӧі
рӗла анхӑра, ахӗ нӗqугара анӑкуха, агірӡ ӑжлар рӑасӡа
ӏалаqухӑіт, егі ӏӑлӧмшеіт, аҭарӓі адӗрреі ехӏӑмам азӗ.

Ӏаіӏӑ здӗруа ӑжлар ірӡаху ӏӑларӧкзоо аӓӗ ӏӑqоуп.
Ӏазхӗҭцӧр ӏӑмдӧрра шарда ӏаіҭанархахӧӓт. Ӏауажлара хӧҭ-

ӑхазӑрала хӗщӧнӗ зӡӗ рӓӗ іназооз рӗбжа аіӏӑрафӧк рӗм-
дӧррала Стампӧл еіӡіз рӧҭсӑдгіл, жлӑр зеілаӏауа аҭсӧнӗ
нӗжнӧ Ҭӧрӡӧӗӧла іҭӓіт. Уӑгі рӓӗ рзмӧргӓікуа реіӏӑрафӧк
нӈӓіт, іест; арӑаӗӧі рӡеҭӡӑжӡуа ізабалаӑ еімҭадӗрст, еім-
ӓхӑркт; ӏарӡ мачѳӧк іӑанхазгі уожӗ ӏазлӑqоу ӏаіӡімхӧозар
еіҭӧӧу ӏаҭеіҭшуп, ӏаҭӧхӧӗ іесзоот.

Аҭсаҭа! Анҭа дхазҭоо аӈӗр щӗqазар іӑмѳоуп ӏаӓӗ-
харцӧ, ӏазнӧу ӑамӡа ӏасӑб азӧунӗ ӗі ӏаҭнӧqуарцӧ, мамзар,
іхащҭ, ӏашӗҭоу ӏӑесӧуоіт. Тҭарӓі, дӗрреі, ѳӗщареі рӑуп
шӑqӑс оѳӗ іҭагӧлоу, урӡ рӑуп оѳӗ дзӗрӡецоо, дзрӧбзӑзо;
ӗрӡ ӏарӧшӡаланӧ ӏнапаӓӗ іагӑанза ӆхе ӏазҭоом егі ӏазӧр-
ѳӓіуом. 'Ажлар ӏарӗлӧмҭсаанда хӧзӧда, ӆшада, ӏаҭӧхӧт
мӗесӧнда ӏа згуохуо аӈӗр ӏӑqазар гук-ӑла, ҭсӧк-ӑла, акӗ
ӏаҭӗмаашакуа ӏамӓікзакуа аҭарӓі адӗрра хуарӡӓі ӏарӗшӡа-
лароуп, урӡ рӑуп ӏаӓӗзхша, ӑмѳа іӑша ӏаӡузҭаша. Хшӗѳ-
лӓі гуӓілӧхралеі егірӡ ӑжлар рӧҭкӗс ӏаіӡімзар ӏаіҭам.

ѳӗщароуп іӏӑгӧу. Ішӡунагоо ӏаѳаӏщар, ӏанапаӓӗ
імаіуа еӗі qам; „аѳӧщара анасӧҭ іабжоуп“ рӏоот.

Аблагочін Маӑн Дімітрі Ҭулӑҭс-іҭа.

2. Аҭарӑ абзіара. (Необходимо учиться).

I. Аҭарӑ адӗрра. *(Грамотей).*

'Аҭхӑара ззӗмдӧрӧуаз 80 шӧӡусӑ зхӗҭцӧуаз ӡаӏмӑдак іҭӑк
іӑхт іӧут салам щqӗк. Іщqӗ іманӧ дӈӗлҭӧн абӑрҭаӓӗӧ дтӓіт,
ӑҭхӑара здӗруа аӈӗ дшіасӧуа дӧзбӧзар-ӏа. 8 шӧӡусӑ зхӗҭцуаз
чкӗнак ашкӧлахт дӧхӧнӏнӗ іѳнӗqа дшцуӑз дӧібӓіт. Дӧлба-
анӗ дӧіҭӗланӧ, дӧӓіхӧрхуанӧ, інапӗ імӧіхӧіт,—дӧіӏӑн іѳнӗ-
qа днӑганӧ іщqӗ даірҭшіт. 'Ачкун дҭоуа данӑлага дӧіҭлба-
анӧ харазӑ днаскӑганӧ, ӈшара іҭанӧ дхӧнӏӗіт. Аѳнӗqа
данхӧнӏӗ акраамӡа дхӗҭцуан: абні ахучзӑ ӑҭхара ідӗруанӧ
іарӑ іахӧізӗмдӧруаз азӗ; іӑбі іӑнӧі губӡанӧ рӗіӡт, аҭарӑ
ахӧідмӧртҭӑз аqнӗт.

II. 'Аҟаһмада іхӡцра. *(Думы старика).*

Ҩӡвҭан ашкӀола іазвбзіахаша ҳчкунца рацӀоуп, ахà ашкӀола 16-ҩы заӡӡык рӀоуп іҟӀоу. Ацарà шхуàрҟоу здӡруа ауаа 2—3 вӀрс рнаҩсҭӡы ашколаҳ іаарӡшҟвуеит рӡчкунца,— маҳàна іззеілымкаац-ашкӀола іàванхоит, ахà рӡчкунца нарӡшҟуам. Шоукӡ ізбàн абàс зӡжуазеі ҩа рӀоуҩар, ацкӡс: сӡчкун ажіра дазкӡуп, ӡі дшазкӡу ашкӀола дҟàсцар цàсымҩа уàрҩоит. Уажраàнзаӡы ірзеілымкаацт убӡрҟ àуаа ҩбàхцà хкӡ рдӡрра шаҳà уаҩӡ іцврхàгамхара-дàараза ішвіхуарҟоу, даӡшàазуа. Рвхӡӡ ірвзҟàмвкзеіт àцсща àжа іàлоу: „ауаҩӡ шаҳà рвхкӡ ідӡрвуа àҳара оҩрà ілоуп“ ҩа. Абрі еҟш уаҩӡ іхуарҟоу, дзаазуазӡ „цàсвмҩа“ звчкӡн ацарà ізвмҟуа, хàрзмам аауаӡӡ іцӡршуам, іарӡӡ наҳ-наҳ даҳхуòит, іцагӡ уажӡ ацарà звімҟоуà, дандвухалаӡ, царàда уаҩӡ двшхуàрҟам анӡідвралаӡ двбзàзар ҩаҟӡр ӡцуіцашам, двцсӡзар іцсазӡн дӡҩаҩхашам, залымдарак ізӡзвуз аӡӡ еҟш двцҳазанӡ.

III. Ацарà лашàроуп, ацарàдара лашцàроуп. *(Ученье—свѣтъ, неученье—тьма).*

Ажӡҵ уажҵӡі àҟаһмадца рхàан, ацарà іàцанакуаз дӡук ірвздӡрвуомвзт, ашкòлаҟуаӡӡ ӡҳамвзт; рабаца ацарà ддмврцàзарӡӡ акӡ рвзрӡвбуам. Ахà уажҵӡі аàмҟазв, ҩӡҟа цвцҳазà 2—3 шкòла анӡҳала, звхшàра двзҟахӡу іуàлвуп ашкòла дҟèіцаразв, ацарà іірцаразӡ. Ацарà зауà ìла хтвуèіт, ішбац, шҟàрнахвсӡӡ ізӡмбаша, квр здӡруа ауàа рàжаҟуаӡӡ іаһауèіт. Дзвнвіуà èіҩаша ідӡруеіт, дахӡмнеіц àҟалаҟуа рвҳнӡ ìҳоу аӡсҟуа ідӡруеіт, рвнхàша, рхӡ зланӡҳургуа, рҟвзщаҟуà зеӡӡ еілкаанӡ ìмоуп. Ацарà змàм ауаҩӡ арі àҳара ізèілкааузм; убрӡі азвòуп àурвсҟуа ізӡрҩуа: „ацарà лашàроуп ацарàдара лашцароуп“ ҩа.

'Іҳоуп уажҵӡі аàмҟазв ҩвмҩакӡ; акв, ацараҳӡ ӡҟвзцоуа, аӡӡ-уаҳӡ зхӡ змврхàз, аҟічраҳ. Ацарà цàбврг àҳ зхӡ

зврхàз, хвҳ іҩву анаҩс ìнамос цҟоуп, аӡӡ двіцврхàгамхакуа іхӡ зланӡҳуігареі, аӡӡ хуарҟàс іхӡ злаіҟареі àһасаб àуп імоу. Хàр змàм ауааӡӡ ҩаҟӡр іҟӡрцоит. Уàҳ імцàкуа аҟічраҳ зхӡ зврхàз еімтàрсрала схӡ нӡҳузгалапҩа іàҟузквз, аӡӡ іцабàа цхзàша іцганӡ іарà іхӡ ізахарҩауàм акӡ,—ҩбаӡӡ ізҵвуàзуоит, хцаӡӡ ҩвнҟàраа даҳдврхуòит ҟакрӡла, цабàа хгарàла; цшбаӡӡ, анӡхаӡв, Анцаӡӡ іарà ішҟазаҩвуп, хàр-змàм ауааӡӡ цсӡс àкумзар бзàс дрӡцҳазуàм. Абрӡі аҳнвҵ дàрбанзаалаӡ оҩӡс зхӡ звцҳазуа, іхшàра ацараҳв рхӡ ірхаàіт, намòсла хнӡҳугара мҩа іҟуіцааіт, іхшàра імӡзразв іарà аҳз баацсӡ імòуразв.

3. 'Ацсуа ҟарцмàн ісалам щҳу. (Письмо абхазскаго переводчика).

Анца-імацвурà-щҳуҟуа ацсӡщала ізҟарцманвуо акамісса аҿв;—

'Аешца, àцҩанаӡлаца еҳà 'Ацсуаа рҿӡхра нап-àлазкуаз!

Анца дсӡмаҩв, сщӡҩоот ожҵӡі щèізара саҳàҟумщаз саҟàщвмцаразв; Іҩàҟуіҟву дшаҩàҟвуп, àзаалвм сзвҟущаз àкумзар, ӡс мачк свшвннамкулооз.

Іхàщц, жӡла-цàла ара сӡҳоуп ахà гӡла-цсӡла уà сщӡлоуп, щащҿӡ сӡҳоуп.—'Уі àкуітҩа, еге ус-гуàҳра свмазаргв, ара саҳіҳоу сҿèітцрвжнв, снапӡ еіҟуцсанв сҵàм. Акутв іàлшоо кутаҟіуп ҩа, Ацсаца іҩазèіцшву, іҩàзакӡу аӡс-азӡ ісӡлшоо ала сҿӡсщоот, схӡ цабàа асврбòот, свумҟаҟуагі енаамҟоу іщӡмцаскра свҳоуп.

Аӡӡ іцаца ìмардоон ҩа рҩоот èцш, сщӡҩоот, сщашапкуоит, дàдраа, напвзлащкуз аус дуу, аус ҳàмҟа щгӡ àҟуммҿҟіразв щгӡ àҟуммагехаразв.

Аҿӡщара насӡцк іàбжоуп-рҩòот, ҟунагàла ҩамаашакуа ҩамццакукуа ҩаҿвҩазӡщар, іздврвуода Анца даҩà-

цхраанv цареі дvрреі рѵ̀длаԥса зѵ̀мч куадѵ̀у, еіцахоу а̀ԥсаца рзv мфа хуа̀сԥа хучѵ̀к іһазанца̀р, ошԥан а̀мфа дѵ̀уахі ікѵ̀лvзгаша.

Іцабргvуп, һаіцазԥеша іһаԥѵ̀ԥуслаша рацахà̀шт, аха ѵ̀рԥ һарԥѵ̀мшароуп, һагумvԥрѵ̀сроуп; ашарà ус баа̀ԥсуп: іша̀з, згуцаз іԥсvгі цеіт рһоот.

Абзіараха̀qа зхvрханѵ̀ заԥхе еіцvхоо Анцаі̆ѵ̀ дvіцхраауоіт; һаргі уі һа̀ԥугуԥнv напѵ̀-злаһкvз а̀ус іа̀ша камѵ̀жкуа һа̀ԥхеqа һаіцvхароуп, һамфа зруqуqуа̀ша һацvмаашакуа һаԥѵ̀рагvланv.

Ацѵ̀хуҭан а̀зкамvцху-азгі саԥашvмцарцv сvшvһанv, Іһа̀ԥуіԥvу 'Ілvԥхаі ірѵ̀цһашареі назаза ішvгмхаразv, ԥабàа здѵ̀зкбалоо а̀ус ішvԥуӗіоо, шаԥугурԥеоо, іззvqашцоо а̀ԥсуа зклара хуарԥà дѵ̀ус ірѵ̀уа, ԥсvӗѵ̀хга шаqà̀с ірѵ̀цагvлоо іqаларазv снvһоот гук-ала ԥсvк-ала. Март 2 рзv 1907 шvԥуса.

Аблагочін Маан Дімітрі Тлаԥс-іԥа.

4. Ацарà змàмvз àчкун. (Неученый сынъ).

Аԥѵ̀ іԥà ашкòла дԥèіцеіт. Іԥһѵ̀с арі бзіа ілбуàмvзт ажіра ахрѵ̀ԥуз аqнѵ̀ҭ. Шvԥусѵ̀бжак àqара анцѵ̀ а̀чкун ігѵ̀ мàчхvеіт. Іàб аһаԥім іахха данԥvԥула іàн дvлмvшԥѵ̀іт, арі жіроуп іхàрахаз, һаԥім хуԥѵ̀ анàалуам һа, ахà лһаҭѵ̀ хàімцакуа дцàн хуԥԥуàк ізааігàн, дvбзіахvеіт. Дафа шvԥусѵ̀к àqара анцѵ̀ деіԥàчмазафхvеіт. Нàс уàһа ілvлмvршеіт лхàца, аqѵ̀дvрԥафv лvqнѵ̀ дцàн àжа лѵ̀манv дàаіт, һàчкун ажіра убріàqара іхѵ̀лаԥшvуеіт, ашкòла дԥàһvмхvр, даһзvнхvуàм һа. Лхàца ім лмvрхàзт рѵ̀чкун ашкòла дԥѵ̀ргеіт. 'Ашԥах акранцѵ̀ àчкун деіԥàчмазафхvеіт, ԥàсаҭvі ічѵ̀мазшала, анѵ̀һагаҭԥуаі̆ѵ̀ қарцèіт аqѵ̀дvрԥафv ішралһаз èԥш, ахà кѵ̀р-аàмԥа дvшԥан. Нàс іàні̆ѵ̀ агурà лгvèіт ԥàсаі̆ѵ̀-ашкòла аԥàлара азѵ̀һан шàкумvз ічѵ̀мазара, ахà àамԥа цахàн, ашкòла дрvзԥàмцvеіт. Дvѵ̀к мvрцѵ̀куа іàб дvԥсѵ̀іт. 'Ачкун аԥічра дàш-

ԥалан іізазі̆ѵ̀ іхàмһаіт, імазі̆ѵ̀ ԥхасԥахvіт, дvшԥакѵ̀зі̆ѵ̀ дvԥсѵ̀іт. Іàні̆ѵ̀ дзаазуà офѵ̀ длѵ̀мамкуа дрѵ̀цһаха даа̀ԥухvеіт. 'Ашԥах ізԥінаі̆ѵ̀ дахԥѵ̀уаз лмѵ̀ткума іàлацанv ілһуàн: лѵ̀чкун аqѵ̀дvрԥафv лһаҭѵ̀ хацанѵ̀ ацараха̀ѵ̀ дшѵ̀лмvшԥѵ̀з, царà імамкуа афнѵ̀ данvнхà аԥічра дшàлагаз, убрѵ̀і іаахqанѵ̀ аһаԥсѵ̀ аqнѵ̀ гуàqрvла ԥсѵ̀рԥас ішѵ̀ілԥаз. Абрѵ̀і зеі̆ѵ̀ 'лхѵ̀ іàвбанv дvшгурфуàз ларі̆ѵ̀ дѵ̀ук лхѵ̀мцкуа дvԥсѵ̀іт.

5. Ахнѵ̀qугара. (Какъ жить).

Фѵ̀ԥа àігулаца ԥшфѵ̀ ԥшфѵ̀ ԥацà рѵ̀манv іqан: дгіллаі̆ѵ̀ еіqарàн. Рѵ̀аʃ ідгіл зеі̆ѵ̀ щаԥѵ̀ԥаԥк аа̀ԥумvжкуа іхтнѵ̀ іԥацà зеі̆ѵ̀ неілмѵ̀жкуа мхѵ̀с ідvірлацуан; цабvргнѵ̀ аԥѵ̀ԥурèіі̆ѵ̀ рацанѵ̀ іàуан. Агі ідгіл àбжак мхvѵ̀сԥас іqаіцàн, іԥацà рvуаʃѵ̀ дvіманv ілvеіцуàн. Агі àбжак аqнѵ̀ азахуà еібѵ̀ԥан іԥацà рvуаʃѵ̀ убрѵ̀і дазѵ̀ікvіт. Агірԥ іàанхаз афѵ̀ԥа аʃѵ̀ амазарà дазѵ̀ікvіт, агі ащqѵ̀іԥхара дԥèіцеіт. Шvԥусѵ̀к аарфàра ці̆àк qалàн ԥѵ̀ԥурèі азѵ̀qамлvеіт. Аԥѵ̀ԥурèі рацанѵ̀ ізауàз агѵ̀лаі̆ѵ̀ акі̆ѵ̀ імòуіт. Агі агѵ̀ла, афѵ̀ рацанѵ̀ іԥèітеіт. Агірԥ іԥацà, амазарà іазкѵ̀зvі, ацарà зvіԥàзvі аԥàра ізàарԥvін аԥѵ̀ԥурèі рацанѵ̀ іахѵ̀qаз аqнvҭ ідаіргàн іԥѵ̀ԥан àфеідазv іԥvіуà дàлагvеіт. Ігѵ̀лаі̆ѵ̀ ԥvԥк іірԥсахvіт. Нàсоуп мхѵ̀ лацарàмзар агірԥ ахнѵ̀qугараԥуа патѵ̀у рѵ̀ԥузvмцуаз агѵ̀ла, ацарà, амазарà, абàһчаqацара, ашацаҭѵ̀ захрà, акуадѵ̀р чаԥарà, ауалvр-qацарà ішvбзіаз анvідvр. Зԥацà акàка іазѵ̀зкvз àуафо інхàра іаһà іԥàрnv іанѵ̀іба, àдvрфа шvԥусàн іарі̆ѵ̀ іԥацà акàка ірзѵ̀ікvіт.

6. Аqàнч àазара. (Шелководство):

I. Амц хацарà. *(Суевѣріе).*

Фнàк àһсаԥуа азхà рvԥһàлԥуа танѵ̀ іанѵ̀ладvргvла Маріа ѵ̀с лһèіт: „Абрѵ̀і аqàнч аазарà ԥоукѵ̀ рфàдvршvлvоіт, дàра ԥàр àланv сарà ісvмбèіт!“ — „Барà ібаазòм азòп ѵ̀с

зѵ̀бҺуа, лҺѐіт Хамса̀да, ỳі а̀qара іӽа̀рѵу ӽунага̀ла ізаазаха̀ỳ ліздѵ̀руа; аqа̀нч аба̀ ӽа̀рѵм, 30-мш-рѵ̀ла̀ аӽі-ѳѵ̀ӽѐі чкỳнỳп ца бѵ̀цхрааузар ібаазуа а̀ху абà̀неіуеі, ѳбаѝѵ̀, абарфѵ̀н заqà патѵ̀ а̀ӽу Һара̀с іаӽахѵỳзеі, хӽаѝѵ̀, абарфѵ̀н лѵ̀х ащцаѣуà зегі рѐіҺа нцрà а̀моуп. Імаашà̀куа аqа̀нч заазà̀з іӽа̀рѵмхаз оѳ дѵqам".

„'Уі цабѵргѵ̀заат, ахà Елѵ̀р-нѵ̀ха іаҺѐіт Һа зѵ̀рҺаз баҺаха̀ỳ?" лҺѐіт Марія. „Нѵх, сбѵ̀кухшоуп, ỳі цабѵргѵ̀у ӽѵ̀бѵмшааіт", лҺѐіт Хамса̀да, оѳ іхѵ̀ іà̀хуара qаімцà̀аіт Һа нѵ̀хак іанакỳзаалаѝ іà̀мҺазацт. 'Аарѳараі азѵ̀с-аамѣѐі абні а̀хуац хучѵ̀ іалшуоітҺа са̀бҺарѝѵ ісѵзхацо̀м. Ц̆оукѵх аqа̀нч Һаазà̀р іаҺна̀алом рҺоіт, убрѵ̀ѝі цабѵргѵ̀у? На̀сѝѵ аqа̀нч хуацѣуà азѵ̀ ізà̀аӽсалар аѣуà аòіт Һаѝѵ рҺòіт; аѣуà ауà̀нда бѣаххà̀цѵӽха̀за аqа̀нч азѵ̀ ізà̀аӽсалала, ỳс бѵ̀ ціӽха̀за̀ аѣуà лѐіуазар еѝà рҺуà̀зарѝѵ зеѝѵ цабѵргѵуп. 'Ас ірҺаѣуа зеѝѵ̀ цабѵргѵ̀зар, ҺаіҺà царѐі хшѵ̀ѳі змòу Һà̀ӽха̀ѝ ігуà̀рѣарѵн, аqанч а̀азараѝѵ іаqѵ̀црѵн, барфѵ̀н лѵ̀х рщѵнѝѵ̀ ббарѵ̀мѵзт.

II. Аqа̀нч а̀азаша. *(Какъ вести шелководство).*

Аѵ̀с іà̀рбанзаалаѝ зѵ̀ỳша баѣумщаз ішѵбгуаӽхỳà ѐӽш іезѵѳѐіхом, ỳі аqнѵ̀ѣ, бѵ̀ỳс напѵ̀ а̀лабкаанза аỳша бцà̀роуп. Һарà Һà̀азашоп-Һа сѵ̀qан qà̀нч аазà̀шас іqоу, ахà Һà̀мдѵрала іаҺцà̀гхоуа рацазà̀заап.

Ц̆ѵ̀ӽх аqа̀нч анѵ̀саазуаз ѳна̀к ашкòл аѳѵ̀ѣ арцаѳѵ̀ іцаѳцà аqа̀нч дѵсѵрбòтҺа ìманѵ даà̀н, Һарà Һà̀азаша іà̀гѵзѝѵ Һà̀іҺеіт, а̀азаша здѵ̀руа ішѵраазуазѝѵ Һà̀іҺеіт. 'Уі ішìҺаз а̀ла аqа̀нч-зкла Һарà іà̀Һщахѵуа ацкѵ̀с На̀qѣ іааргуà іà̀лцуа іаҺà ієіӽхоіт. Аqа̀нч ангỳлцуа шежна̀ѣ шѵбжòуннза ігỳлцуа хазѵ̀ іqацаѣ̀уп, шѵбжòуннахѵс ігỳлцуа хазѵ̀: ỳрӽ ієіӽулацахо̀м. Ізѵ̀ѳноу аѳнѵ̀ цаакѵ̀мзароп; а̀мраѣ̀ іхѵòу аӽѐнщраѣуа щаҺà̀зароуп; а̀ѣщащаразѵ аӽѐчка а̀мца ӽà̀зар аѳнѵ̀ аӽха̀ра ѳнахараѣà̀ іqазароп; рѵзҺà̀цѵӽха̀за арѣѣарà рӽахѵ̀уп; ѳна̀к 6—7-ѣѵ̀і іреіцанѵ̀ акррѐà̀бцар qалуà̀заарум;

рѵ̀фаѣ баазà̀мзароуп; амжà̀бѣ ӽшӽа аӽаӽѵ̀н ѐіцш іххнѵ̀ ірѵ̀ӽаѣуп мчѵбжѵ̀к аѳѵ̀нза, ỳі а̀нахѵс есѵà̀іра імѵргѵỳзà̀куа іро̀уларoуп, ахѵ̀мчѵбжа рѵ̀нахѵс абѣѵ̀ а̀маѣ іша̀моуѝѵ ірѵ̀ӽалазааіт.

Ірарà іаҺзѵ̀мдѵруанѵ аqа̀нч зла̀qан ісаҺà ỳі а̀уп: аqанчӽуа хунѣ рцà рѵӽса̀хѵуазаап; рцà анѵ̀рӽсахша уахѵ̀кѵіѳна̀кѵі іцѵ̀уоіт; ỳсqан акѝѵ̀ рфазо̀м, рѵ̀ӽараѝѵ qало̀м; есѵ̀мша ірѵ̀цоу абѣѵ̀ рѵ̀цӽсалазароп; да̀ра ірзеіцо̀уп убà̀с рѐілажра; ічмазаѳхѵуà гуà̀ӽанѵ ірѵ̀лганѵ ікаӽсаѣѵ̀уп (ічмазаѳỳ іà ѐіӽуаѣахоіт іà іѳà̀жхоіт)...

Асѵ̀скамсеі аҺѵ̀наӽі да̀ра ірцѵ̀хчаѣуп; ỳі аqнѵѣ ізѣỳбцуа аѣѵуà̀н аqнѵ̀ѣ аша̀ лашѣнѵ̀ ікнà̀Һазар ѐіѣуп, ма̀мзар абѵцаѣ іà аѣỳ зѣỳ ашапѣуà аѣà̀мѣуа азѵ̀ рѵнта̀ланѵ ірнѵргỳлазароп.

Аqа̀нч-зкла бзіазар, рѵфаѣі рѣѵ̀ӽ-рѵ̀цѣареі рѵгѵ̀змѵжуа лѐѵ̀ рѵ̀мѵзк а̀аӽразѵ ікỳдѵлѵуоіт; іанкỳдлаша да̀ра іраӽанѵ̀ іра̀ӽанѵ іѣуӽаѣуп, абà̀гуа зла̀рҺашаѝѵ ма̀чѵмзароуп. Абà̀гуа іѣуѣуахаразѵ̀ іанкỳдлалаѝ а̀шѣаѣ̀ 5—6 мшѵ̀ іà̀лqущамзароуп, абà̀гуа іана̀лбѵqущалаѝ а̀шѣаѣ̀ ірѵѣро̀у а̀хуацѣуа шѵ̀мзар 10—12 мш рѵ̀шѣаѣ̀ іѣ̀чӽаӽѵ̀рнѵ іѣѵ̀ӽѵуоіт, на̀с аорцѣ̀а̀л хѵ̀ӽѵуам; ỳі аqнѵ̀ѣ абà̀гуа іаразнакѵ̀ іхѵ̀бѵмхѵуазар акала̀ѣ аӽа куаз ӽѵ̀ѣк лѣаӽсанѵ̀ бà̀гуала іѳартнѵ̀ ачѵуà̀нду а̀бжа азѵ̀ шѵуà іаххгѵ̀лау, лабà хучѣуà̀к ахѵ̀ ілѵ̀ѣуӽсанѵ, акала̀ѣ хӽаqà кута̀ѣ лахаӽсанѵ̀ аа̀ѣаѣуà̀к ірбаазанѵ ілахарӽанѵ̀ ахѵ̀лѳа-ӽсѵлѳа ілахабѵргѵ̀лоіт; 20 мінуѣ рѵ̀шѣаѣ̀ акутаѣѣуа рѵуакѵ̀ анѵббалаѝ-ізкѵ̀зар а̀хуацѣуаѝѵ ӽсіт; на̀с мчѵбжѵ̀к аѳѵ̀нза а̀мра іà̀мазар іѳòіт.

III. Аqанч бзіа аура. *(Какъ получить хорошій шелкъ).*

Аӽсѵ̀уала ауарцѣ̀ал хѵ̀хра зеѝѵ̀ ізждѵ̀руоіт; іqоуп, іҺѐіт арцаѳѵ̀, аорцѣ̀ал-хѵ̀хга машѵ̀нак; ỳі іхна̀-хѵуа аорцѣ̀ал а̀ӽра сіӽшнѵ̀ ібзіахоіт. Аqанч аазанѵ̀ акѵ̀рѣуа ісѣеіхѐт, аха рацà̀к бнаѣом ара̀. Зеѝѵ̀ ірѐіӽнѵ ізбѐт імаашà̀куа зха̀ла

ізсҿз лзҿ. Абарфҿн абрі аqҿнʒа патӯ àӄуп, hара іанҿhаʒалаї àху бзіанҿ ізаhмàуазеі ҺА артцаѳҿ саніàзтцаа ус іҺèіт: „Аӄуӵàрца аба анрҿгхалаї àмѳаҳ (аhарӵ) ахàрӵ рòуеіт аха іахҿqарцуа ізцуà, іахнèіуа абà заqà рӄахвӯ рòуеіт азòп. Һацҿмаашакуа хàцаї-ӈҺҿсї҃ҿ hаіцхҿрааҿ àгураа рӗҿ èӈш аqàнч рацанҿ àаʒара hзàлагар, hагуӄанҿ абарфҿн сҿрӄа хтҿуà, hаҳіqоуї҃ҿ абàгуа аахуаца аауà, àху бзіаї҃ҿ hàрӄҿуа іàабара hàqоуп". Іцабҿргхàр qалàп, лҺèіт Сашà лӈhал лqуаqу іӄургҿлуа, есҿмшаї҃ҿ ауаà рҿла хтҿуоіт, абзіара знасҿӈхаша рàкухааіт hàчкунца, урӄ рхàан еҳа Хамсада іhàбҺаз àзкаӄуаї҃ҿ дарà ідҿрнҿ іqамлàшеі.

7. Аѳҿ бзіа. (**Хорошее вино**).

Знҿ Ӄуабзàчі Һанàщі бàhчак аӗҿ ащшҿра іцаҭанҿ рҿӈсҿршуан, ӈхнҿн. Ӄуабзàч àцлаӄуа дҿѳрҿцаӈшҿн ӯс іҺèіт: „сҿнҭà, Анцà іҺàр, àж рацахòіт". Ірацахагӯшарї҃ҿ hарà замàнак hазàлҿршҿуом,—іжнҿ іаhӄіуàзар-ї҃ҿ ѳнҿ іqаhцàрї҃ҿ маріàла іцҿуòіт,—іҺèіт Һанàщ.

— „Убрҿі сарї҃ҿ акҿр сазхӯцхет, сара убàс сҿгӯ іàанагҿуоіт hарà іаhхàроп-Һа, ізбàн àкузар hарà акҿр здҿрҿуа ішhàрҺуа èӈш аѳҿ ішàӄунагҿуа іqаhцòм. Аж àӄаара àамӄà hзàӄущуом, знҿзҿнла-цӄа іщàанʒа іhӄааудòіт, убрҿі аӗҿҭ аѳҿ іàлцуа ірласнҿ ібжèіхҿуеіт, Знҿзҿнла àамӄа іàѳҿсҳанҿ, àж ӗабаауанҿ іаhӄааудòіт, убрҿі аӗҿҭ аѳҿ аї҃ама цї҃ахҿуòіт іаї҃ҿбжҿсуоіт. 'Аж аҺòу аӗҿ інèінҿ іанщлàї, мшҿ бзіак іàӄурщанҿ àж іанбòу абӄҿці агуам-сàмі àламцакуа іуӄаауа, аѳҿ іàлцуа бзіахҿуоіт. Убрҿі àщӄаҳ аж іелҿӄраамкуа іӄраларацҿ дàра іàхуоіт àбàhча àілҿхра, ацрҿцӄара.

— Сарà іанакӯзаалаї҃ҿ аж іанàамӄоу іàӄурщанҿ іцӄанҿ ісӄааудòіт сгуàхуоіт, ахà аѳҿ дàра ізҿбзіахуом, ізхàроу сҿздҿруам.

— Ааі, ӯсї҃ҿ qалуòіт. Аж іаї҃à ібзіазарї҃ҿ матàс іàдугалоі, аѳҿ зӄàутуоі дàра іцӄàмзар аѳҿ бжнàхҿуоіт. Ціа-

рàла аѳҿqацара здҿруа аѳҿ матà арҿцӄаша Һа ірҺуа ӯі оуп.

Аѳҿ qацарà іанàлгалаї àжхуага àіаҺа аҳарҳҿн дàра мҿцхӯ ѳҿмсàгла іӵà, іанбаӄуалàї імӵшраҭҿ іхѳаӄуанҿ іqацà; ӯі àкумкуа àжаӄі аѳҿзі шрҿхàтòу іанҿнха, ахуацà рчаӈуòіт, нàс hаӈҿҳа, агі àжqацара àамӄазҿ, ӯрӄ àматаӄуа рҿӵàра шàрда іуадàѳҿхуоіт, цӄà іанҿӵàмха, аѳҿ бжнàхҿуоіт.

— Ацàбҿрг сҺуàзар, ӯі сҿҳуазарї҃ҿ qалàп урсqàкӵqа àмата рҿӵàра сàцкҿлӈшҿуамзт.

— Нас-ї҃ҿ, ацарà змòу ірҺуоіт hара, àӈсҿуаа, ауалҿр ӵàшеі, ауалҿр анҿqугашеі hàӄущом Һа, ӯі аqнҿҭ hаѳӄуаї҃ҿ лассҿ ібжҿсуоіт Һа.

Ауалҿр іӗҿцу, ѳҿ зӄàрҿмтац, àӵàра еhа іуадàѳзаап: ӯі іанҿрҿӵуа àӈҳа напҿк-ѳнапҿк рàqара ауалҿр ізаqарòу èӈш асòда ілӄаӈсанҿ, ӈhàлк-ѳуӈhàлк рàqара азҿ еіӄуҭуа ішшуà іӄатаҭҿп, нас ахѳà аӈсҿӈ àвҿмсуа ілàӄанҿ, ауалҿр урцҿсҿуòіт сàаӄк àqара; нас ӯі ілкатанҿ дҿрѳаї҃ азҿ-ршҿ ілӄатанҿ, іурцҿсҿуòіт дачà сàаӄк àqра; ӯі ілкатàхнҿ азҿҳ ѳҿнҭqà іӄіршòіт: ӯі анàѳҿсан зіҳ ла іѳартнҿ інімжуоіт мчҿбжҿк, ессҿмшà азҿ ӈсàхуа; ацҿхуҭанҿ дҿрѳàї҃ азҿ ааӄҿршàхнҿ ахҿ ларханҿ ібараҭà ілаургҿлоіт; ібàанʒа аѳҿ ӄòутом. Ауалҿр аѳҿ зӄàлаҳеу àкузарї҃ҿ убàсоуп ішҿӵàҭу, зҿла іртнҿ інҿӯжуам àкумзар.

Убàс іӵòу ауалҿр hàӈҳанʒа ѳҿ ӄàумтауазар. атҿѳша ӄарчнҿ ахѳà рҿӄӄуанҿ ілàӄанҿ іуӵахҿуòіт іаҳбàроу. Убàс ззҿууз ауалҿр, аѳҿ іанӄàутуа іуӵҿуòіт асòда ӄàмӈсакуа.

Убàрӄ ісhаз зеї҃ҿ ірцкҿӈп Һа рҺòіт аѳҿ анҿqугара: àж іеіӄуаӵàзар хуàн àіаҺа іананҿуӈсалалаї (àіаҺа ацкҿс, іҿумазар, ауацà еіӄҿуп) уахҿлаіӈшлароп, іѳачҿ цҿӈҳазà іеілрҿхҿуа, абас хумш рqҿнʒа; жҿ шкуàкуазар еіцарҿӈҳарà аӄахзàм.

Аѳҿ іеіцҿхнҿ ауалҿрӄуа іанҿрӄаталàї, ішнҿ іеӄуҭàап-

за ессѝмша ахфà àкуша-мѝкша, афѝ хѝцнѵ іахàҕуѵуа, ірѝцҕанѵ іхàрѵаалазароп. Ішзанѝ іанèіҕуѵалаѓ, àх àцхзароп. Ацарà змòу ішѝрһуа àла ах афѝ іазèіҕзаарѵм, ѝі аqнѝѵ шуҕусѵк àла хѵнѵ іеіҕàкзароп һа рһуòіт. 'Аҕхѵнра ауалѝр афѝ зҕòу ессѝмчѵбжа знѝ ахѵфеі аѐѝщҕеі іѯанѝ ірбанѝ іара іаіуа фѝцҕала іхàрѵаалазароуп, ащàҕуа іаанамѝхуаразѵ; àзѵнра мзкѵ àла знѝ іхàрѵаалазароуп.

Аіһàракѝѵ афѝ зѵрѵбзіоуа афѵ-аҕѵҕ, афцарà òуп һа рһуòіт. Ѓарà һафцараҕуà ма ҕѝцаҕаѵуп, ма ҕàцхоп, уа àҕхѵнра шòурахоіт, азѵнра іхҕàцахѵоіт, уòрѝі аѐѝѵ афѝ іласнѝ ібжѝсѵуоіт. Афцарà адгіл іцаҕqанѵ іqацàзар зѵнѝѓѝ, ҕхѵнѝѓѝ еҕшнѝ іхщàщарахѵуан, афѝѓѝ заqа ібжѝмсрѵз, із-ҕѵнѝѓѝ еһа іèҕхауан"...

Ѓанàщ дàра іхшѝф азѝшҕнѵ дазѵзѝрфуан Ҕуабзач ііһуàз зеѓѝ; нàс дѵфҕуцсѝчһан ѝс іһèіт:

„Уі уарà іѝһаз зеѓѝ царòуп, һарà àжца уажѝ шҕа ѝі цанѝ іqаһцоуаз еѓѝqамѵзт, аха һàчкунца уажѝ іфагѵ-лаҕуаз царак рòунѵ рѵхшѝф азцоуà іqалàндаз".

8. 'Ацҕà шардà ігуàqѵз Георгіі Аіааіф ізбаху.
(Житіе святого великомученика Георгія Побѣдоносца).

'Ацҕа Геòргіі дѝqан аҕшѝщ шѵҕусà еннѝҕулуаз Рімѝі аһѵнҕҕàр Діоклітіàн іàан. Геòргіі дшѝчкуназ аһѵнҕҕàр ірдрѝлалт.. Ахѝлаҕшца дѝук мѵрцѝкуа іҕшзареі іхàцареі рзѵ дѵргуаҕхѵèт; фожà шѵҕусà іхѝцаанзаѓ ачін ду èуҕан. Аҕѝҕ бзіа імаз ала Гергіі аһѵнҕҕàр дàра дізàігуан. Дінс Геòргіі імаз аһѵнҕҕàр іздѝрзомѵзт. Убрѝі àамҕа азѝ ащqуҕуà ѝс іфнѝ ідѝҕурцеіт, ҕірсіàнс іqоу зеѓѝ ҕшаанѝ іщѵрѵуàq, іщшѝһа. Убàс Георгіі еніаһà, імàзара шеібакѝу аччіаца ірòурата іqацанѝ аһѵнҕҕàр ізбцеі, ерèі рѵхшѝф аҕèларцуаз днèін дѵмщазàкуа дѵшҕірсіàнѵз рѝлеіһет. Ззеѓѝ омащà ірбàн, ішанханѝ іаанхѵіт. Ҕѝҕк апàаҕ аһѵнҕҕàр

азка-хàала діàцазкуа дàлагѵеіт, ахà Георгіі іауіухѵуаз. Діоклетіàн дàра дѵгуàаіт, абàхҕаҕ дҕанѵ дѵҕàщк-һа рèіһет. Абàхҕаѐѵ, аһѵнҕҕàр ішрèһаз-аіҕш ашамҕлаһ ішацанѵ ігѝ ахàһ ду іҕужнѵ ддѵргуàqуа іàлагѵеіт. Ахà Георгіі зеѓѝ іч-һауàн.

'Адѵрфаѐнѵ шежѝмҕàн Діоклетіàн Георгіі дѝіҕҕанѝ даігàн ѝс діàзцааіт: „Уаҕхѝш уарà, Георгіі, іууз"? Агуàqф àарлаһа ус іһèіт: „Угѝ ішҕàанагѵуаз уара, аһѵнҕҕàр, абàрҕ агуàqра хучҕуà рзѝ сдін нсѝжуоіт-һа". Діоклітіàн ірласнѵ àгеж àһѵзба царҕуà злòу ааганѝ дщѵргуàq һа рèіһеіт. Убàс іqаз àгеж дахацанѝ ддѵргуàqуан; ахà ҕара ісѝҕоітһаѓ акѵ імһèіт.

Знѝ ібжѝ рдѝнѵ Анца дѝірдѝан, ашҕаҕ àарлаһа ібжѝ рганѝ днѝһуан, ацухѓанзà ізѐѝмҕзуа даанхѵèіт. Діоклітіàн ѝс іһуàн 'Аццҕа дахѝнза дѵргуàqуазѝѓѵ: „Дабàqоу Унца, Георгіі? Узацѵнімѵрхàзеі арі агуàqра?" Дàра дандѵргуàq ішèібаку ішараанҕѝраха іqаз Аццҕа іжѝ àгеж іахѝщх-һа рàһанѵ, аһѵнҕҕàр Аполлòн, зѵфнагѝлаз афнѝ àшqа дцèіт.

Данѝнфѵлцҕҕа аqуàҕ һа іаадѵдѝіт; жфанѝі àлашара ѝі акуша зеѓѝ аàрлашеіт, дара аѯѵрҕуа ус àжаҕуа аараһàіт: „Умщàн, Георгіі! Сара уарà сѵѝцѵуп!"

Агуàqф àмаалѵҕ дізааін іхураҕуа зеѓѝ аàлѵіргеіт. Георгіі імала àѓеж даахѝцт, Анца дѵрдѝа. Аібашца ірласнѵ іцàн аһѵнҕҕàр іqалаз іàрһеіт. Георгіі ѝрҕ дрѝшҕанѵ дцèіт. 'Амбаѓ іqалазі, Георгіі рѵнцаҕуàһа ірѝмаз зѵфнагѝлаз аѐѝ інèіреі зеѓѝ еілàфеіласуа іqанатціт. Діоклітіàн ішѝібуазѝѓѵ іхѵèцуомѵзт. Убасqàк Анца імч іібазѝѓѵ Діоклітіàн дамѵрхѝціт. Уажѵҕҕа дганѝ акір зҕòу атѝша дҕащѝж һа рèіһеіт. Георгіі іхѝ-ілаҕ ааҕшанѝ ҕшàала атѝша дѵлҕàлт. фѝмѵшхѝмшqа анцѵ щцанѝ ібафҕуа інхàз ҕѝганѵ ікàщѵцса һа рèіһеіт Діоклітіàн: іаннèі Георгіі ігѝ бзіанѵ акѝ-імѝхзакуа дѝqан. Хучѝ-хучла Анца дѝіһуан, іхіѐѝ шеібаку ҕхѵуан жфанѝ гѝрҕарала.

Аҳынҟҟар дырфаҵ оф дышҟны дадыргӡан, закӷҵ гызмӡалроузеи мшӡан уҩсы зланыӡжыуа ҳа діаӡцааит. Агуаӡф ӡс іҳеит. „Сара сгӷ іаанагыуан, аҳынҟҟар, уара асӡак іӡалаз аныуба Анца іаша дыудырп-ҳа, аха дыузымдырт, сара урыцҳасшауе ӡлашра аеӡҵ“.

Діоклітіан дырфаҵ іхӷцт аргуаӡга; Георгіі ішарцеіт афнӷцӡа іӷымҩ мацараха іӡаз амагуҩуа ршны. Убас дышыӡазҵы Аццҩа дырҳазуа, ісыуа амфаҩуа дрыманы іҩун; абрыі аӡара дахдыргуаӡуазҵы ӡс іҳуан: „Уца, Георгіі, абзіараоуп!“ Убасӡак дыргуаӡны аарлаҳа дшыӡаз абахҩах дганы ҩаркыхіт. Абахҩаеы Анца імчала дышныҳуаз еразнак даабзіахуеит. Дырфаҵы, ӷі анырба аіҩа гуаӡраҩуа даҩудырщет, аха еҳа ізырурҵы ера Анца імч дахчуан, дыбзіанаҵуан.

Даныршшаз Діоклітіан дгӷны дырфаҵ іҿізікхын, дымфахысӡоіт ҳа, амазара дыуҩуоі, абзіараҩуоі урыҩусыршоіт ҳа іаҳаны. Ацынхура-жа мҳазакуа Георгіі Аполлон зыфнагылоу афны ашӡа ҳцаҳа еіҳеит аҳынҟҟар. Діоклетіан дгырҩіуа далагуеит, агуаӡф дымфхыіӡаз ӷыша; аха іахнеіз Георгіі анцаҩуа рацаны іӡоу ӷызшуа аҵ шырзымдыруа, аіаша мфа шырцыз ҳа раҳаны, дара дрылабжаны нас Анца дыіҳан рынцаҩуа ҳа іӡацаҩуаны ірымаз рызнҵыкҵы леілаҳан іҩыхха іцеіт. Уі ашҩах Діоклітіан дгуаазан іхы хышӷаҳа реіҳеит; дахыршышаз даннарга ҩшаала дгырҩуа аіха іхы наҵеікыіт Георгіі.

Аццҩа шарда ігуаӡрз Георгіі еыхуаццак даҩуҵаны агулшап (уамаша іӡоу амаҩ) ішуа асахаҩуа дырнырҵалуоіт. Уі зхылҵрз уіоуп.

Беріт аҩалаҩі Лівàн ашхуеі рымҵаны Георгіі дахжыз азы іҩынҵулуан ҵуршага гулшапк акуша іӡаз ак-нызмужзоуаз. Убра адгілан інхоуаз зеҵ рха-хыргара рымамузт; рухуаӷаца іааурузеі ҳа іразцаіт ідіндан азы. Рхуаӷаца ҩааца ҵҩхаза аʃаʃа еіҩакуа іашҩалароуп ҳа рарҳеіт. Уаҳа іӡарцарз анырзымдыр ессымша аʃаʃа наганы азаеы ідыргылуа іалагуеіт. Аҳынҟҟар іҩҳазаӷ леы інеіт. Аҩҳызба азаеы днаганы ддыргылан лыҩсра дышазыҩшыз, шарда ігуаӡрз Георгіі арҩызба ҩшра іманы, еларӷцҩак аҩса кны даҩуҵаны дааит.—„Бузӷуазеі, аҩҳызба?“ іҳан длазцааит. Аҩҳызба абас агулшап іаараны, сафаранр ішыӡоу агіуҳа іалҳет.

— Бымшан, аҩҳызба іҳеіт Георгіі: „Анца іаша іхзала сара агулшап баҵунсурхуоіт“.

— Моумоу, арҩызба, лҳеіт лара: „уара уеуумшын. Сара уіакумзарҵы сыҩсуоіт, уара сузнырхарым, баша ухҵы умшын“.

Лазка даалгаанза агулшап азы іааҩыцын лара лышӡа аеаанахуеіт.

„Уца уласны!“ лҳан дфныӷааит аҩҳызба. Аха Анца іеібашф іхы-ілах ааҩшаны, Цҩарыла іреҩуу 'Абуі, Аҩуеі, Аҩсыццҩеі іхыз ҳаны, амамуршаг даҩылан аҩсала ішіт. 'Ашҩах бмаӡа бымҩухны іахаҵаны аӡалаҩ ах ібыманы баала ҳа леіҳеіт. Ішлеіҳаз еҩш іӡалцеіт.

Агулшап, ажлар зеҵы раҩха амца іаҩуҵаны ірблыіт. Уі ашҩах уа інхуоуаз зеҵы ҩірсіанхует.

Агулшап аіаіреі дангуаӡруаз ічҳареі азр Аццҩа Георгіі Аіаіф-ҳа іхзуп, аібашца дурхылаҩшны дурыҩхазуоіт.

9. 'Аҩсуа лаку. (Абхазская сказка).

фыӷа зцомузт, аʃк друхзомузт. *(Двое ели шли, третій не догонялъ).*

фыӷа аешца іашак дрыман,
Раʃук дзафын, фыӷа ҩычцан,
Зны аешца харак іцуан,
фыӷа неіуан, аʃк дрышҩан.

фыӷа зцомузт,
'Аʃк друхзомузт.

ԥԥԥа ргԥіԥан азарà,
'Аʃԥк дàшԥан агарà,
ԥԥԥа дàра іццакԥуàн,
Агі бзіа дласхԥуàн.

ԥԥԥа зцòмԥзт,
'Аʃк дрԥхзòмԥзт.

ԥԥԥа нèіт раху-ԥрàк аеԥ,
Агі днèіт жԥ-ԥрàк аеԥ;
ԥԥԥа іԥргԥеіт жԥ-еіԥуаԥàк
Агі іԥіцеіт жԥ еіԥуазàк.

ԥԥԥа зцòмԥзт,
'Аʃк дрԥхзòмԥзт.

ԥԥԥа ірԥічԥіт, àʃԥк ізèіт
ԥԥԥа ԥԥԥулеіт, рашà дрԥшԥалт
ԥԥԥа ццакԥуан, аʃԥ дласхԥуàн.
'Амфа іԥун, ццакԥуàн.

ԥԥԥа зцòмԥзт,
'Аʃк дрԥхзòмԥзт.

ԥԥԥа зԥ-дԥук інԥеԥԥнгԥлт,
Аґԥґ уàqа дԥнхԥԥугԥлт,
ԥԥԥа ԥԥԥахԥеіт, азԥ дԥухԥеіт.
'Аʃԥк даʃԥкхԥеіт, агірԥ ԥԥулеіт.

ԥԥԥа зцòмԥзт,
'Аʃк дрԥхзòмԥзт.

ԥԥԥа ԥàлԥеіт, агі дзаàлԥеіт,
ԥԥԥа шԥнàхԥіт, àʃк дԥхнацèіт,
ԥԥԥа хуаеzèіт, агі дашzèіт;
ԥԥԥа еԥԥунажлт, àʃк дхԥԥунажлт.

'Аʃԥк дашzèіт,
ԥԥԥа хуаеzèіт.

'Ажлар еізèіт, анԥщ ржԥіт,
'Ахфԥкґԥ ԥарàк, іԥàрцарцԥ дамрàк.
'Ажлар еілгԥèіт, рԥфнԥqа еімпԥіт;
Іԥԥнчхԥеіт ахԥаqà: іԥсԥіт раԥаqà.

ԥԥԥа нԥazèіт,
'Аʃԥк діасzеіт.

Арі лàкуп; ісàзhаз іхаԥà
Дԥԥсхԥèіт; ібзіахааіт іԥсаԥа.

Мԥса Барганԥіа іhàмԥоуп,
Дімітріі Гуліа іфԥмԥоуп.

10. Шаqà дԥԥсҭ-цԥбзахԥзеі! (**Какой милый человѣкъ!**)

Аеԥуҭара, àнԥіаіра шаqà інаàлозеі,
Аеèілаhара дàмбар шаqà інԥуазеі,
Іòура, іԥбаара дахԥèібԥоу шаqà деіԥущòузеі,
Зеґ-рԥла, іqазшала заqà дԥԥсҭ-цԥбзахԥзеі!

'Аqазша ареèіра заqà даԥущуазеі,
Іàжа ԥԥшzà еінраàланԥ заqà дцàзжозеі,
Іԥԥшрàлԥеі, сàхԥалԥеі заqà деіԥущòузеі,
'Іламԥсԥі іцàсԥі рԥла заqà дԥԥсҭ-бзіоузеі!

Ачангԥр аірhòіт, дкуашòіт, шаqà ігрà àлахԥіфозеі,
Адԥрреі, аqԥшреі іазԥірхԥцԥуам, шаqà імфахԥіԥозеі,
'Ігԥу, ібзòу дарà ірԥуàлԥуща дԥірбуòіт, заqà ізалԥмда-
роузеі,

Зеґ-рԥла дахԥугалаґ, шаqà ԥсҭԥс дԥбзіоузеі!

Ацарà іцԥмԥуп, аԥічра заqà бзіа ібуазеі,
Анхàра іàтеішуам, арhрà шаqà дèілаhауазеі,
'Аhара дацԥԥхашòіт, ацгарà шаqà ігуаԥхԥуàзеі,
Зехԥнԥара дахԥугалаґ аԥсҭԥуà заqà дрèіԥшԥузеі!

'Аібеі, анàнамгѵеі, ахѵ̀мхуацеі заqà іцѵмҕѵ̀зеі,
Мазà ірцѵ̀іг̌ѵуа мазà іг̌ѵуòіт, абжааҵнѵ̀ заqà іжуазеі,
Ѳѵ̀нлаѣѵі àлашара аіhà àлашцара шаqà дèілаhауазеі,
Акàкала дѵзлагòуҕалаг̌, шаqà дѵ̀ҵсѣ̀-гуҵзкàгоузеі!

'Абжага зкà іірhауàм, іарà заqà дѵбзамѵ̀qузеі,
Аҕічра шхуàрҕам уазкѵ̀г̌ізèілѵмкаац заqà дѵгунѵ̀мѳѵузеі,
Арhрèі, аҕічреі, ажарèі уазкѵ̀г̌ х̌зѵ̀с іҵх̌азòіт заqà дх̌ѵмзҕѵ̀-доузеі,
'Аі іздѵ̀ром мàш іздѵром дахѵ̀угалаг̌ заqà дѵҵсѣ̀-баацсѵ̀узеі?

Ажаразѵ̀і ацгаразѵ̀і заqà іоѳѵшта бзіаіѣѵуазеі,
Іхаѣѵ̀ імам, іаг̌ѵіҕахѵм, аі̀ѵ іѳнѵ̀ шаqà даҵщѵ̀ма бзіоузеі,
Іҕàса ізòіт, àшҕах̌ ідѵ̀ірхуhауеіт, заqà àмш рѵ̀лѵеігуа-азеі,
Деілкàазар, дгуàҕазар, заqà дѵҵсѣ̀ѵ гѵзмàлѵузеі!

'Амла данакѵуà, данѵ̀млашѵуа, заqà дгубзѵ̀ҕхѵуазеі,
Кранìфалаг̌, данглаг̌, заqà дҵàг̌ахѵуазеі,
Уанѵ̀іҕахѵу, данѵузгуàqѵуа, шаqà іцà дҕàг̌ажуазеі,
'Аі амàрҕа ісòумhан, зарà дѵҵсѣ̀ѵ-хҕарòузеі!

Данѵ̀уҕахѵу, уанѵ̀іhоо, заqà дѵуаѳхѵ̀мхуцѳѵузеі,
Уѣѵ-аѣѵ̀ ѵ̀ргубзѵ̀ҕѵуа, ѵ̀шҕах̌ шаqà дѵ̀ѵцг̌аhаѳѵузеі,
Убзараàн дѵ̀лахунѵ, уҵсрàан заqà іхѵ̀-ѵ̀лѵірщщуазеі,
Цҕà ддѵ̀рѵм, деілкаàм, òх! заqà дѵ̀ҵсѣ̀-ҵѵрхàгоузеі!

Дѵзҵѵ̀луа іжòіт, дзацàзжуа ірѳàшоіт, заqà дѵрхѵ̀ччозеі,
Дахнèіуа ірччоіт, іарà-дѵ̀мстhа дѵірhòіт, шаqà дг̌анг̌àшѵузеі,
Іхѵ̀ дѵірдѵ̀рѵуом, дзѵҵсоу рѵздѵ̀ром, заqà цг̌à іжуàзеі,
Дѵҵсѣ̀ѵуп, дѵҵсѣ̀ѵ-хҕарòуп, шаqà дѵ̀ҵсѣ̀-нѵ̀хѣѵузеі!

Д. Гуліа.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

'Аҵх̌аѣі щqѵ̀—**ПЕРВАЯ КНИГА.**

1. Ацàрà змòу—Грамотей . . . . . пр. А. Чукбаръ.
2. Аззèі, Мàшеі àмцѵі—Няня, Маша и муха. . . . . пр. Н. Патейпа.
3. Ег̌ззèлѵмкааз àҵщма ҵhѵ̀с—Недогадливая хозяйка. . . . . пр. Н. Патейпа.
4. Аҵhѵ̀с бзамѵ̀qу—Глупая женщина. . . пр. Н. Патейпа.
5. Аhѵ̀наҵ ҵсѵ̀цг̌а—Жадная мышь. . . . пд. Н. Патейпа.
6. Ацаѳѵ̀ бзіа—Хорошій ученикъ . . . . пр. А. Чукбаръ.
7. Аласбèі ацгѵ̀і—Щенокъ и кошка . . . пр. Н. Патейпа.
8. 'Ашарацараѣѵ—На охотѣ. . . . . пр. Н. Патейпа.
9. ѳѵ̀ҵа аҵсѵ̀зкца—Два рыбака . . . . . пр. Н. Патейпа.
10. 'Адаҕі аhѵ̀наҵі—Лягушка и мышь. . . пр. Н. Патейпа.
11. ѳàрбаҕк—Два пѣтуха. . . . . пр. Н. Патейпа.
12. 'Арбаҕ хучѵ̀—Пѣтушокъ . . . . . пр. Н. Патейпа.
13. Ашqѵ̀ зҕунагуàда—Кому книга . . . . пр. Н. Патейпа.
14. 'Ачкунцеі, ашqѵ̀і, арцаѳѵ̀і—Мальчики, книга и учитель . . . . . пр. А. Чукбаръ.
15. 'Аматаҕуа дасѵ̀у рҕàҵаѣѵ іqаqароуп—Всякой вещи свое мѣсто . . . . . пр. А. Чукбаръ.
16. Шежѵмҕàн àща—Утренняя пѣсня . . . пр. Н. Патейпа.
17. Аѣѵ̀і аѣѵ̀уардѵн х̌чеі—Лошадь и кучеръ. пр. А. Чукбаръ.
18. Ацѵсҕрèі акутѵ̀і—Чижъ и курица. . . пр. Н. Патейпа.

19. Ацгуі аҳынаҵҳуеі—Мышь и кошка . . пр. Н. Патейпа.
20. Аҳынаҵ азы ацгуҿы ҿарахуп—На мышку и кошка звѣрь . . . . . пр. Н. Патейпа.
21. Ацгу хучы—Кошечка. . . . . пр. Н. Патейпа.
22. Аіхуеі аіхаҳуі—Топоръ и топорище. . пр. А. Чукбаръ.
23. Аҳіч душырцҳшааз—Какъ нашли вора. пд. Н. Патейпа.
24. 'Амц—Муха . . . . . пр. А. Чукбаръ.
25. Аqыз—Гусь. . . . . пр. А. Чукбаръ.
26. ҿзаракы—Два козлика. . . . . пр. А. Чукбаръ.
27. Енбаqалуа убас—Когда это бываетъ? . пр. А. Чукбаръ.
28. Ззеҿы аус рымоуп—Всѣ за работой . . пр. А. Чукбаръ.
29. Амеыш—Воскресеніе . . . . . пр. А. Чукбаръ.
30. Зеҿы іхазы акум—Не все для себя . . пр. Н. Патейпа.
31. 'Арбаҳҳуа—Пѣтухи . . . . . пр. А. Чукбаръ.
32. 'Ашхуі аҳыҳуі—Пчела и голубь . . . . пр. А. Чукбаръ.
33. 'Уматаҳуа іахурҳыцуу дыр—Знай мѣсто своимъ вещамъ. . . . . пр. А. Чукбаръ.
34. Сашеі іматцуеі—Саша и его вѣрные слуги. . . . . пр. А. Чукбаръ.
35. Ацараду змаз ачкун—Ученый сынъ. . пр. А. Чукбаръ.
36. Абееі аҳарі—Богачъ и бѣднякъ. . . . пр. Н. Патейпа.

'Аҿбаҿі щqу—ВТОРАЯ КНИГА.

1. Аацын—Весна . . . . . сос. Д. Гулія.
2. 'Ануі ацҳаі—Мать и дочь . . . . . пр. Н. Патейпа.
3. Аҳҳызба ҳіа—Честная дѣвочка . . . . пр. А. Чукбаръ.
4. Ацааҿы—Ворожея . . . . . пр. А. Чукбаръ.
5. ҿыҵа аіҿузца—Два товарища . . . . . пр. А. Чукбаръ.
6. Аҳіч ацҿара іаҳушаз—Воръ въ бѣдѣ. . пр. Н. Патейпа.

пр. — перевел., сос. — составил.
пд. — переделал, зап. — записал

7. Аҳуҵмеі абга-хучуі—Волкъ и лисица. . пр. Н. Патейпа.
8. Аеуі аҳацеі—Лошадь и непріятели . . пр. Н. Патейпа.
9. 'Аж-ардуна—Скворецъ . . . . . пр. А. Чукбаръ.
10. Анхаҿуі аҳынҳҳаруі—Мужикъ и царь . пр. А. Чукбаръ.
11. Ажаҳеі, аҵумҳуі арутеі—Молотокъ, гвоздь и клещи . . . . . пр. А. Чукбаръ.
12. Анхаҿуі ажеі—Мужикъ и заяцъ . . . пд. А Чукбаръ.
13. 'Амҿасуҿ—Прохожій . . . . . пр. А. Чукбаръ.
14. Асаркеі амаамуні—Зеркало и обезьяна. пр. А. Чукбаръ.
15. Аҳуҵмеі асыcуі—Волкъ и ягненокъ . . пр. Д. Ладарія.
16. 'Амчі аҵабургуі—Сила и правда. . . . пр. Н Патейпа.
17. Аҳуҵмеі алуеі—Волкъ и собака. . . . пр. Н. Патейпа.
18. ҿ-уалурк—Двѣ бочки. . . . . пр. Д. Ладарія.
19. Аҳуҵмеі ацгуі—Волкъ и котъ. . . . . пр. А. Чукбаръ.
20. Аҳа аҵ амцан—Свинья подъ дубомъ . пр. А. Чукбаръ.
21. Ахулуҳцусі, амҳуі азҳасуі—алаку—Летучая мышь, колючка и зимородокъ—сказка. . зап. И. Гулія.
22. Абгахучі аҳуҵмеі—Лисица и волкъ . . пр. А. Чукбаръ.
23. 'Азусуі, аҳсусуі аҳусуі—Козленокъ, ягненокъ и теленокъ . . . . . зап. И. Гулія.

Ахҳаті щqу—ТРЕТЬЯ КНИГА.

1. Ацара лашароуп, царадара лашцароуп—Ученіе—свѣтъ, а неученіе—тьма . . . сос. Д. Марганія.
2. Ацара абзіара—Необходимо учиться. . сос. Д. Гулія.
3. 'Аҳсуа ҳарҵман ісалам щqу—Письмо абхазскаго переводчика.
4. Ацара змамуз ачкун—Неученый сынъ. сос. Д. Гулія.
5. Ахнуqугара—Какъ жить . . . . . сос. Д. Гулія.
6. Аqанч аазара—Шелководство. . . . . сос. Н. Патейпа.

7. Аѳѵ̀ бзіа—Хорошее вино . . . . . сос. Д. Ладарія.
8. 'Аҵ̆а шардà іґуàqѵз Георгіі Аіаàіѳ ізбаху—Житіе святого великомученика Георгія Побѣдоносца . . . . . пр. А. Чукбаръ.
9. 'Аҵсуа лàку—Абхазская сказка. . . . сос. Д. Гулія.
10. Шаqà дѵҵсҿ̆-цѵбзахѵ̀зеі!—Какой милый человѣкъ . . . . . сос. Д. Гулія.